
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ. — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Περὶ τῆς τυπογραφίας κατὰ τὴν ΙΕ'. ἑκα-
τονταετηρίδα καὶ περὶ τῆς διαδόσεως τῆς τέχνης
ταύτης εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου.

Ἀφ' οὗ ἐτελειοποιήθη ἡ τυπογραφία, ἡ κατασκευὴ τῶν
βιβλίων καὶ ἡ διάδοσις τῶν ἰδεῶν ἔπαυσε τοῦ νὰ ᾔηται ἐπι-
στήμη τις ἢ τέχνη· τὸ σπουδαστήριον μετεβλήθη εἰς ἔργα-
στήριον, ὅλους δὲ τούτους τοὺς ἐργατικούς καὶ πεπαιδευ-
μένους, οἵτινες ἀφωσιοῦντο εἰς τῶν χειρογράφων τὴν ἀντι-
γραφὴν, διεδέχθησαν ἐργάται ὀλίγον φροντίζοντες περὶ τῶν
συμφερόντων τῆς ἐπιστήμης. τὸ ἔργον ἐξετελείτο ὅχι ἐξ εὐ-
γενοῦς τινος αἰσθήματος, ἀλλ' ἐκ τοῦ συμφέροντος τοῦ κι-
νοῦντος πάντα τεχνίτην· τοῦτο βούλεται ἡ βιομηχανία· φί-
λαυτος καὶ μόνους λατρεύουσα τοὺς ὑπολογισμούς της, πε-
ριορίζει τὴν ἑκτασιν τῆς διανοίας εἰς τὸν στενὸν τῆς εἰδικό-
τητος κύκλον, καὶ καταδικάζουσα τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐκτελῇ
τὸ ἐλάχιστον μόριον ὅλου τινὸς διὰ νὰ ἐπιτελεσθῇ τὸ
ὅλον τοῦτο ὅσον οἷόν τε τάχιον, καταστρέφει τὰς διαφόρους
δυνάμεις τοῦ πνεύματός του καὶ καθίστησιν αὐτὸν ξένον εἰς
τὴν περὶ αὐτὸν ἐνεργουμένην κίνησιν. Ἡ κατὰ μέλισσις αὐ-
τῇ τῆς ἐργασίας, χρήσιμος αὐτῇ καθ' ἑαυτήν, εἴτε χώρησε
καὶ εἰς τὴν τυπογραφίαν καὶ παρήγαγε τοὺς* συνήθεις καρ-
πούς της· Μόλις συλλαβίζον τὸ παιδίον εἰσάγεται εἰς τὸ
μυστήριον τοῦτο, ὡς ὠνόμαζον κατὰ τὸν μεσαιῶνα τοὺς
διαφόρους τῆς τέχνης κλάδους, μὲ κίνδυνον τοῦ νὰ προσ-
φερθῶσι δωρεὰν εἰς τὸ κοινὸν τὰ πολυίριθμα λάθη, τῶν

ὁποίων γίνεται ἔνοχον ἂν δὲν διορθωθῶσι. Δὲν ζητεῖται πλέον λόγιός τις, ἔχον τὴν συνείδησιν τῶν πράξεών του, ἀλλὰ μηχανή τις· αὕτη ἀρκεῖ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ποθομένου. Πόσον σπάνιοι εἶναι σήμερον οἱ στοιχειοθέται οἱ γινώσκοντες ὅτι ἀναγινώσκουσι καὶ μεταγράφουσιν ἐν γράμμασι μολυβδίνους;

Κιὰ τοῦ πρώτου χρόνου τῆς τεραστίου ταύτης τέχνης οἱ ἐξοχώτεροι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἄνδρες δὲν ἐδίσταζον νὰ περιστοιχίσωσι τὸν τυπογράφον ὄντα καὶ αὐτὸν συνήθως ἄνδρα ἐπίσημον, ὡς ἦτον ὁ Κάξτων, ὁ Μερτένσιος, ὁ Βεσφαλιανὸς Ἰωάννης, ὁ Ἄλδος, ὁ Ῥοβέρτος Στέφανος καὶ ὁ Πλαντῖνος, εἰς τοὺς ὁποίους προσεφέρθησαν μεγαλοπρεπεῖς καὶ εὐρύχωροι οἰκοδομαὶ διὰ νὰ μετέρχωνται ἀνέτως καὶ ἐλευθέρως τὴν τέχνην τῶν· ἀφ' ἑτέρου μέρους ὁ ἐκ Ῥορτεδίμου Ἑρασμος, Δημήτριος Χαλκοκονδύλης ὁ Ἀθηναῖος, ὁ Φλανδριανὸς Βάδιος, ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Ναβιγέρος, καὶ ὁ Βελζύνης, δὲν ἡσχύνοντο φοιτῶντες εἰς τὰ τυπογραφικὰ ἐργαστήρια διορθοῦντες αὐτόθι τὰ δοκίμια καὶ φιλονεικοῦντες περὶ τῆς ἀξίας τῶν χειρογράφων. οἱ ἡγεμόνες αὐτοὶ ἐπροσπάθουν νὰ ἀνυψώσωσιν ἂν ἦτο δυνατόν διὰ τῆς εὐνοίας των, τὴν τέχνην ταύτην, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀνυψώσει ἤδη ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ὑπόληψις ὅλου τοῦ κόσμου. Σίξτισος ὁ Δ' ἀπένειμεν εἰς τὸν Ἰένσωνα τὸ ἀξίωμα τοῦ Κόμμητος. ὁ Ἑδουάρδος ἡγίπητε νὰ γενῇ φίλος τοῦ Κίξτωνος· Φίλιππος ὁ Β' ἐκόσμητε τὸν Χριστόφορον Πλαντῖνον μὲ τὸν τίτλον τοῦ Βασιλικοῦ Ἀρχιτυπογράφου, ὁ δὲ Φραγκίσκος ὁ Α' διέμενε πολλὰκις ὄρθιος καὶ σιωπηλῶς ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Ῥοβέρτου Στεφάνου, ἀναμμένων αὐτὸν διορθοῦντα τὰ τυπογραφικὰ του δοκίμια. Οἱ καιροὶ ἤλλαξαν! Ἀλλ' ἂς προχωρήσωμεν μεθοδικῶς εἰς τὴν ἱστορικὴν ἡμῶν ἔκθεσιν.

Οἱ βιβλιογράφοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ οἱ librarii τῆς Ῥώμης οὔτινες ἔργον εἶχον τὴν ἀντιγραφὴν τῶν βιβλίων, ἦσαν ὅλοι γραμματικοὶ, ἔχοντες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον γνώσεις ἱστορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς, καὶ ὅτε μὲν μελετῶντες ἐν σιωπῇ ἐπροσπάθουν νὰ κατανοήσωσι τὰ

δύσκολα χωρία τοῦ βιβλίου τοῦ ὁποίου ἀνελύμβανον τὴν ἔκδοσιν, ὅτε δὲ συνηγμένοι εἰς ἓν δωμάτιον, ἔχοντες τὰς δέλτους αὐτῶν ἐπὶ τῶν γονάτων, καὶ τὸ μελανοδοχεῖον παρὰ τοὺς πόδας, ἔγραφον προσεκτικῶς, ὑπαγορευόμενοι παρ' ἐνὸς τῶν συνεργατῶν αὐτῶν, διὰ νὰ παραγάγῃσι συγχρόνως σύγγρμμά τι ἀνυπομόνως ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἐπιζητούμενον. Μετὰ ταῦτα μετέβαινον εἰς ἰδιαίτερον δωμάτιον, ὅπου ἀνὰ δύο διαιρούμενοι παρέβαλλον τὸ ἔργον αὐτῶν, καὶ διώρθουν τὰ παρeisδύσαντα κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν λίθῃ· Ἡ διώρθωσις αὕτη ἦτον ἀπαραίτητος, διότι οἱ ἀγορισταὶ τῶν βιβλίων ἔντε τῇ Ῥώμῃ καὶ ἐν Ἀθήναις ἦσαν δύσκολοι· ἂν τὸ βιβλίον ἦτο κλεῖς γεγραμμένον, εἰς μίτην ὁ βιβλιοπώλης ἀνήγγελλε τὴν ὑπαρξίν του, κἀνεῖς δὲν πρσιτεῖχεν εἰς αὐτὸ, ἐτῶλεῖγο ἐπὶ εὐτελεῖ τιμῇ εἰς τοὺς ῥωποπώλας, οἵτινες τὸ ἐπώλουν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ χωρίων ἢ καὶ τῶν ἀπωτέρω ἐπαρχιῶν διὰ νὰ χρησιμεύῃ εἰς τὰ παιδία αὐτῶν διδασκόμενα τὴν γραφὴν ἢ τὴν ἀνάγνωσιν· ἐνίοτε τὰ πλημμελῆ ταῦτα ἀντίγραφα παρεδίδοντο εἰς χρήσιν ἔτ' ὀλιγώτερον ἔντιμον πωλούμενα εἰς τοὺς ταριχοπώλας, ἰχθυοπώλας καὶ μαγεῖρους, οἵτινες μετεσχημάτιζον τὰ φύλλά των εἰς δοχεῖα θυμιάματος, πεπέρεος, ἐλαίων, ἢ περιετύλισσον θῖνον ταριχευτὸν ἢ χάμψας βυζαντινάς. Οἱ καλλιγράφοι ἐκαλλώπιζον τὰ ἀρχικὰ γράμματα, τοὺς τίτλους, τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου μὲ ὠραίας ζωγραφίας πτηνῶν καὶ ἀνθέων πεποικιλμένας μὲ χρυσὸν καὶ λαμπρὰς βαφάς. Ἐνίοτε μάλιστα ἐπεχείρουν ἔργα τεράστια, διότι ὁ Πλίνιος βεβαιοῖ ὅτι εἶδε τὰ εἰκοσιτέσσαρα βιβλία τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὀμήρου ἀντιγεγραμμένα ἐφ' ἐνὸς καὶ μόνου φύλλου περγαμινῆς χυρούσης εἰς κέλυφος καρύου.

Ἡ πρόοδος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἔδωκε νέαν ψυχὴν εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἀντιγραφῆως· ἦτον ἀνάγκη νὰ πολεμῶσιν ἀδιακόπως μὲ τὰ ὄπλα τῆς διανοίας καὶ νὰ διαδίδωσι τὸν λόγον παντοιοτρόπως· τὰ μοναστήρια συνερίζοντο εἰς τὸν πολυπλασιασμὸν τῶν ἀντιγράφων· εἰς δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὰς Νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, εἰς τὴν

Καλαβρίαν, εἰς τὰ περὶ τὴν Νεάπολιν, ἐπὶ τοῦ Ἀθω, καὶ ἐν τοῖς μοναστηρίοις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀντέγραφον νυχθημερὸν οὐ μόνον τὰς χριστιανικὰς παραδόσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκλεκτότερα τῆς ἀρχαιότητος ἀριστουργήματα· ὅτα ν δὲ ὁ θρησκευτικὸς ἀγὼν ἔπαυσε, διεδόθη ὁ ἔρως τῆς φιλολογίας καὶ τῶν ὡραίων ἀντιγράφων, ἡ δὲ βιβλιογραφία κατέστη ἡ εὐγενεστέρα διατριβή· ὁ Ἀλφρέδος ὁ μέγας 840-900, ἀφ' οὗ συνῆψε πεντήκοντα μάχας κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, εὗρε καιρὸν νὰ γράψῃ καὶ νὰ ἀντιγράψῃ ὅχι ὀλίγα συγγράμματα, ἐν οἷς τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου, τὰς ἱστορίας τοῦ Βῆδου καὶ τοῦ Οὐρόσου καὶ τὸ περὶ τῶν ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας παραμυθιῶν βιβλίον τοῦ Βοηκίου [Boèce]. Ἡγεμόνες τε καὶ Βασιλεῖς ἐνεθάρρυνον διὰ τῆς προστασίας των τὸ εὐγενὲς τοῦτο ἐπάγγελμα. τὰ δὲ μοναστήρια αἱ πυκνότεραι κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἐστὶν τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, ἡμίλλωντο μετὰ σπουδῆς ἀξιεπαίνου νὰ ἐλκύσωσιν εἰς τὸ γραφεῖον αὐτῶν τοὺς ἐπιτηδειότερους ἀντιγραφεῖς. Κατὰ τὸ 855 ὁ ἅγιος Λοῦπος ἡγούμενος τῆς Φεριέρρης ἔστειλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν δύο ἐκ τῶν Μοναχῶν αὐτοῦ, πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἀντιγράψωσι τὸν περὶ ῥητορικῆς λόγον τοῦ Κικέρονος, καὶ ἄλλα τινὰ Λατινικὰ βιβλία τῶν ὁποίων εἶχε μόνον τεμάχια τινά. Κατὰ τὸ 1241 ἡ ἐπισκοπὴ τῆς Σομερσενίας [Glastonbury] εἶχε τετρακοσίους τόμους, ἐν οἷς τὸν Τίτον Λίβιον, τὸν Σαλλούστιον τὸν Δουκάνον, τὸν Βιργίλιον καὶ τὸν Κλαυδιανόν· ἡ βιβλιοθήκη αὕτη ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ ἐπίσημοτέρα τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ· Λουδοβίκος ὁ Θ'. ἐπανελθὼν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου διέταξε ν' ἀντιγραφῶσι τὰ καλλιώτερα τῶν ἐν τῇ Γαλλίᾳ μοναστηρίων χειρόγραφα, αἱ δὲ συλλογαὶ αὐταὶ ἐναπετέθησαν εἰς τὸ ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων· παρεκκλήσιον εἰς χρῆσιν τῶν σοφῶν.

Κατὰ τὴν ΙΓ'. ἑκατονταετηρίδα, ὑπῆρχον εἰς τὰς Ἀκαδημίας τῆς Ἰταλίας πολλοὶ γραμματικοὶ μόνον ἔργον ἔχοντες τὴν βιβλιογραφίαν· πρὸ τοῦ τέλους δὲ τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης ἦσαν εἰς μόνον τὰ Μεδιόλανα πεντή-

κοντα βιβλιογράφοι. Ἰωάννης ὁ Βοκκάκιος, Ἰερμὸς τῶν βιβλίων ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τῶν χειρογράφων ἐραστὴς [1313-1375], τὰ ὅποια ἔγραφε καὶ ἀντέγραφεν ἀδιακόπως, ἐδώρῃσεν ιδιόχειρα τῆς Θείας Κωμωδίας ἀντίγραφα εἰς τὸν Πετράρχην, εὐρόντα τότε καταφυγὴν εἰς τὰ Μεδιόλανα [1359], καὶ εἰς ταύτην τὴν πρώτην δωρεὰν προσέθηκε διαδοχικῶς ἓνα Τίτον Λίβιον, πολλὰς πραγματείας τοῦ Κικέρωνος, καὶ τινα τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀγίου Αὐγουστίνου, ἅπαντα ἰδίᾳ αὐτοῦ χειρὶ ἀντιγεγραμμένα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἤρχισεν νὰ γίνεταί κοινότερα ἢ διάδοσις τῶν χειρογράφων. Πέτρος ὁ ἐκ Βλεσσῶν ὁμιλεῖ περὶ τινος νομικοῦ βιβλίου τὸ ὅποιον ἠγόρασε παρὰ τινος βιβλιοκαπήλου [à quodam mangone librorum]. μολαταῦτα τὰ ὅπως οὖν σημαντικὰ συγγράμματα, μετεδίδοντο ὃν τρόπον καὶ τὰ ἀκίνητα. Κατὰ τὸ 1332 Γεράρδος ὁ Μοντάγγιος εἰσαγγελεὺς εἰς τὸ ἐν Παρισίοις συνέδριον ἠγόρασε διὰ συμβολαιογράφου βιβλίον ἐπιγραφόμενον ἱστορικὴ πραγματεία περὶ τῶν Παρισσινῶν Ἐθίμων, εἰς δὲ τὰ μοναστήρια, κατέγραφον ἐπιμελῶς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν συγγραμμάτων ὅσα ἐκ κληροδοσιῶν ἐλάμβανον, ἀπαραλλάκτως ὥς νὰ ἦσαν ἀγροὶ ἢ οἰκίαι. Ὁ διδάσκαλος τοῦ Πετράρχου εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ βίου του ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ ὥς ἐνέχυρον δύο τομίδια τοῦ Κικέρωνος πρὸς ἐξόφλησιν τῶν χρεῶν του· ὁ δὲ Ἐπίσκοπος τῆς Βέγκης [Vence] διέθετο ὑπὲρ τῶν κανονικῶν τοῦ ἐν Μασσαλίᾳ ἁγίου Βίκτορος τὴν βιβλιοθήκην του, ἐκτὸς εὐχολογίου τινὸς, ἢ τιμῆ τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀγορὰν ὅχι ὀλίγων γαιῶν. Ὅλα ταῦτα δεικνύουσιν ὅτι κατὰ τὸν Μεσαιῶνα τὰ βιβλία ἐτιμῶντο πολλοῦ, καὶ εἰς ὀλίγους τινὰς ἦσαν εὖωνα· ἀλλὰ δὲν ἦσαν μόνοι οἱ χριστιανοὶ τόσοι Ἰερμοὶ τῆς ἐπιστήμης ζηλωταί· οἱ τροπαιοῦχοι μουσουλμάνοι, οἱ τοσοῦτον ἐπὶ ἀμαθείᾳ καὶ βαρβαρότητι κατηγορηθέντες, ἐφιλοτιμοῦντο νὰ διατηρήσωσιν ἢ καὶ νὰ ἀποκτήσωσι μεγάλας βιβλιοθήκας.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Μαυριτανίαν, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν

Συρίαν, τὴν Βολαρίαν καὶ τὴν Σαμαρκάνδαν, καὶ ἐν γένει καὶ εἰς ὅλους τοὺς ὑποκειμένους εἰς τὸ Κοράνιον τόπους, ἡγεμόνες ἀντίζηλοι ἢ ὑποτελεῖς τῶν Καλίφων ἡμιλλῶντο εἰς τὴν σύστασιν βιβλιοθηκῶν. Ἀλ-χακίμ ὁ Β΄, ὁ ἐπικληθεὶς Αλ-μοσκάνσερ, Καλίφης τῆς Κορδόβης, εἶχε κατὰ τε τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὴν Περσίαν ἀπεσταλμένους, ἔργον ἔχοντας νὰ ἀποκτῶσι τὰ πολυτιμότερα χειρόγραφα ἀγοράζοντες αὐτὰ ἢ μισθοῦντες ἀδρῶς βιβλιογράφους πρὸς ἀντιγραφὴν τῶν. Τὸ παλάτιόν του, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχε συναθροίσει ἐπέκεινα τῶν 600,000 τόμων, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἔφερον σημειώσεις σοφᾶς γεγραμμένας ἰδίᾳ τοῦ ἡγεμόνος χειρὶ, ἦτον ἀνοικτὸν εἰς ὅλους τοὺς σοφοὺς καὶ λογίους. Ἡ ἐν Καίρῳ βιβλιοθήκη τῶν Καλίφων τῆς Αἰγύπτου περιείχετο εἰς τεσσαράκοντα αἰθούσας, καὶ συνέκειτο ἐκ τόμων ἑκατοντακισμυρίων καὶ ἐπέκεινα, μετὰ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον πολύτιμα ἀντίγραφα, θαυμαστὰ διὰ τὸ κάλλος τῆς γραφῆς καὶ τὴν πολυτέλειαν τοῦ δεσίματος. Ἐπὶ τῶν ἀνωμαλιῶν αἵτινες ἐπεκράτησαν ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Καλίφου Μοσκάνσερ, ἐν ἔτει 1080, ἡ βιβλιοθήκη αὕτη διηρπάγη ὑπὸ τῶν Τούρκων στρατιωτῶν, οἵτινες ἐλάβανον βιβλία ἀντὶ τῶν ὀφειλομένων αὐτοῖς μισθῶν ἐν μιᾷ μάλιστα τῶν ἡμερῶν ὁ Βεζύρης αὐτὸς μετέφερεν εἰς τὴν κατοικίαν του εἰκοσιπέντε καμήλων φορτία, δυνάμει διαταγῆς παραχωρούσης αὐτῷ, ἀντὶ 500 δηνარიῶν [50,000 φράγ.] τὰ ὁποῖα τῷ ὀφείλοντο, βιβλία ἄξια 100,000 δηνარიῶν [1,000,000 φρ.]. Μετὰ τὴν διαρπαγὴν τῆς οἰκίας τοῦ ὑπουργοῦ τούτου, τῶν μὲν μετεχειρίσθησαν οἱ δούλοι τὰ ἐνεilhήματα πυρπολήσαντες τὰ φύλλα, τὰ δὲ ἐφθάρησαν παρεδοθέντα εἰς τὰς φλόγας τοῦ πυρὸς καὶ τὰ ρεύματα τοῦ Νείλου, ἡ ἔξεκομίσθησαν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν· τὰ ὑπόλοιπα ἔμειναν σωρηδὸν κείμενα ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως καὶ ἀπετέλεσαν διὰ τῆς ἄμμου καὶ τῆς γῆς τὴν ὁποίαν ἐπεσῶρευσάν ἐπ' αὐτῶν οἱ ἄνεμοι, διάφορα λοφίδια ἐπονομασθέντα βιβλίων κολωνούς. Τέλος πάντων ὅταν ἡ Βαβυλωνέᾳ ὑπὸ τῶν Τατάρων κατὰ τὸ 1258 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ταῖς διαφό-

ροις βιβλιοθήκαις τῆς πόλεως ταύτης ὑπαρχόντων βιβλίων ἦτο τόσον μέγας, ὥστε ὅταν οἱ νικηταὶ τὰ ἔρριψαν εἰς τὸν Τίγριν διὰ νὰ τὰ καταστρέψωσιν, ἐσχημάτισαν ὀλίγον κατωτέρω τῆς πόλεως συμφορηθέντα ὑπὸ τοῦ ρεύματος, χῶμα, διὰ τοῦ ὁποίου διέβαινον ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὸν ποταμὸν πεζοὶ τε καὶ ἑφιπποι.

Οἱ κατοικοὶ τῆς δύσεως ἂν καὶ κατώτεροι τῶν Ἀνατολικῶν ὡς πρὸς τὴν ἐν τῇ παραγωγῇ τῶν βιβλίων μεγαλοπρέπειαν, εἰργάζοντο ὅμως μετὰ πολλοῦ ζήλου εἰς τὴν διαδοσιν τῆς ἐπιστήμης. Ἐν Ὁξωνείῳ, ἐν Κανταβριγίᾳ καὶ ἐν Λονδίῳ ὑπῆρχον ἑξακισχίλιοι καὶ ἐπέκεινα βιβλιογράφοι ἔργον ἔχοντες τὸ ἀντιγράφειν ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Αὐρηλίᾳ δεκακισχίλιοι. Οἱ μαθητιῶντες συνέρρεον πανταχόθεν, καὶ ἐγίνοντο δεκτοὶ εἰς τὰς Ἀκαδημίας, ἡ δὲ διάδοσις τῶν ἔργων τῶν ἠῤῥξανε καθ' ὅσον ἡ βραδύτης τῶν ἀντιγραφικῶν μέσων τὸ ἐπέτρεπεν. Ἡ Ἀγία γραφὴ ἀντιγραφεῖσα ἐν διαστήματι πέντε μηνῶν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Moyen-Motier ἐν Δοθαριγγίᾳ, ἐλογίσθη θαῦμα φιλοπονίας καὶ ταχυγραφίας. Ἄλλ' ἡ δραστηριότης αὕτη τῶν γραφέων δὲν ἐπῆρκει εἰς τὰς χρεῖας τοῦ κοινοῦ, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἡ ἑκτασις τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων ἀπῆτει ἀριθμὸν ὅπλων ἀνάλογον μὲ τὸν προσδοκώμενον ἀγῶνα. Οἱ γραφεῖς ὡς μέσον ταχυγραφίας ἐπενόησαν τὴν ἐπίθεσιν κεραιῶν τινῶν καὶ τὴν συντομὴν τῶν λέξεων, ἅτινα καθίστων τὰ χειρόγραφα ἀφ' ἡμέρας εἰς ἡμέραν δυσἀναγνωστότερα. ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη νὰ εὑρεθῇ τρόπος ὀρθοτέρας καὶ ταχυτέρας ἀντιγραφῆς· ἡ τυπογραφία ὤφειλε ν' ἀναφανῇ ἐν τῷ μέσῳ, διότι κατὰ τὸν Δυγάλδον Στουάρδον " ἡ τυπογραφία πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς συνέπεια μᾶλλον τῶν γενικῶν αἰτίων, ἀφ' ὧν ἡ „ πρὸδος τῆς κοινωνίας ἐξήρτηται ἢ ὡς ἀπλοῦν τύχης „ γέννημα. "

Ὅπως δὴ ποτε καὶ ἂν ᾖ, μετὰξὺ τοῦ 1436 καὶ τοῦ 1457 ἡ τυπογραφία ἐφευρέθη, καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ ἀνάγκαι τοῦ καιροῦ ἀπῆτουν τὴν ἐφεύρεσιν ταύτην. Ὅργανον κατ' ἀρχὰς σοφίας καὶ θεωρίας κατέστη ἐντὸς ὀλίγου πολεμικὴ ἐμ-

πνεομένη ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ ἐκ Πράγης Ἱερωνύμου καὶ Ἰωάννου τοῦ Ὑσσου, οἵτινες προχωροῦσι μέχρι τοῦ Λουθήρου. Καθολικοὶ τε καὶ διαμαρτυρούμενοί τὴν μεταχειρίζονται ὡς ὄπλον ἀμύνης καὶ ἐπιθέσεως· τὸ δὲ νέον τοῦτο ὄπλον, τοῦ ὁποίου καθεὶς ἐφίεται νὰ δοκιμάσῃ τὴν χρῆσιν, βροντᾷ ὥσει κεραυνὸς καὶ τέμνει ὥσει ῥομφαία εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς ἐκάστου. Εἶναι λοιπὸν ἀξία μελέτης ἡ ὁρμὴ καὶ πρόοδος τῆς τυπογραφίας καθ' ὅλον μιᾶς πεντηκονταετηρίδος τὸ διάστημα.

Μόλις ὁ ἐξ Ἀρλεμίου Λαυρέντιος Κύστερος ἐξετέλεσε κατὰ τὸ 1436 τὰ ἄμορφα δοκίμιά του, καὶ ὁ Φαῦστος ἐπιλαμβάνεται τῶν μηχανημάτων τούτων καὶ τρέχει εἰς τὴν Μογγουντίαν [Mayence] νὰ τὰ βάλλῃ εἰς πρᾶξιν καὶ νὰ τὰ τελειοποιήσῃ· τὸ πρῶτον σύγγραμμα τὸ ὁποῖον ἐδημοίευσεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐπιγράφεται *Alexandri Galli Doctrinale* [1442]· ἀλλὰ καὶ τούτου τὰ ἔργα δὲν εἶναι ἄλλο τί εἰμὴ δοκίμια, ἄχρις οὗ ὁ Γυττεμβέργης καὶ ὁ Σχαίφερος χαράξαντες μῆτρας καὶ χύσαντες χαρακτῆρας κινητοὺς κατέστησαν πλήρη καὶ τελείαν τὴν ἐφεύρεσιν. Ἡ τελειοποίησις αὕτη δὲν ἐβράδυνε, τὸ δὲ πρῶτον αὐτῆς προῖον εἶναι ὁ *Psalmorum Codex* (1457), οἱ δὲ τῆς βιβλιογραφίας ἐρασταὶ δύνανται νὰ ἐπισκεφθῶσιν ἐπωφελῶς τὴν ἐν Μογγουντίᾳ βιβλιοθήκην, ὅπου ὑπάρχει πλήρης σχεδὸν συλλογὴ τῶν πρώτων τῆς τυπογραφικῆς τέχνης μνημείων, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἐξετελέσθησαν ἐν οἴκῳ εὐτελεῖ κειμένῳ παρὰ τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πλατείαν τῶν Φραγκισκάνων, καὶ ὀνομαζομένῳ Hof zum Jungen· αὐτόθι ἤρχισαν αἱ ἀληθῶς τυπογραφικαὶ ἐργασίαι, αὐτόθι ἐγεννήθη τὸ λαμπρὸν μετέωρον τὸ ὁποῖον ἔμελλενὰ φωτίσῃ τὸν κόσμον.

Artem quae graecos latuit, latuitque Latinos
Germani solers extudit ingenium.

Nuncquidquid veteres sapiunt sapiunt que recentes.
non sibi, sed populis omnibus id sapiunt.

Τὸ διπλοῦν τοῦτο δίστιχον ἐχάραξαν οἱ προύχοντες τῆς Μογγουντίας εἰς τὸν στηλοβάτην τοῦ ἀνεγερθέντος εἰς τὸν Γυττεμβέργην κατὰ τὸ 1837 ἀνδριάντος, μνημείου τὸ ὁποῖον εἶναι οἷον ἐ συμπλήρωμα ὅσων ἡ Ὁλλανδία ἀνήγει-
 ρεν εἰς τὸν Λαυρέντιον Κύστερον καὶ εἰς τὸν Ἑρασμον ἕνα
 τῶν μεγάλων τῆς τέχνης ταύτης προστατῶν, καὶ τὸν κο-
 ρυφαῖον διορθωτὴν τῶν ὑπὸ τῶν Ἀλδων ἐκδοθέντων συγ-
 γραμμάτων.

Ὁ Δοῦξ τῆς Νασοβίας Ἀδόλφος ἀνεβίβασεν εἰς τὴν τά-
 ξιν τῶν εὐγενῶν τὸν Γυττεμβέργην δούς εἰς αὐτὸν τὸ ἀξίω-
 μα τοῦ Βαρώνου, ἀξίωμα ἄλλως στεῖρον καὶ μηδεμίαν πα-
 ρασχὸν ὠφέλειαν εἰς τὴν τέχνην· μετὰ ταῦτα δὲ κηρύξας
 πόλεμον κατὰ τοῦ Ἑλέκτορος τῆς Μογγουντίας, ἐκυρίευσεν
 τὴν πόλιν ταύτην καὶ τὴν ἐστέρησεν τῶν ἐλευθεριῶν καὶ
 προνομίων της. Ὁ δεσποτισμὸς οὗτος ἐξημίωσε μεγάλως
 τὴν βιομηχανίαν, οἱ ἐργάται ἔφυγον, καὶ οἱ τυπογράφοι
 διεσκορπίσθησαν εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης. Ὑ-
 δαρλίκος ὁ Ἄν, ὁ Συβεγχεμίος, καὶ Ἀρνόλδος ὁ Πάνναρις
 μετέβησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἐδημοσίευσαν [1465] εἰς
 τὴν ἐν Σοβιάκῳ μονὴν τῶν Βενεδικτίνων γερμανῶν τὰ ἄ-
 παντα τοῦ Λακταντίου, Οἱ τρεῖς οὗτοι τυπογράφοι μετέ-
 βησαν ἐκεῖθεν εἰς Ῥώμην κατὰ πρόσκλησιν Πέτρου καὶ
 Φραγκίσκου τῶν Μαξίμων, καὶ στήσαντες τὰ πιεστηριά
 τῶν ἐντὸς τοῦ παλατίου τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν ἤρχισαν
 τοῦ ἔργου αὐτῶν [1467] διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν οἰκιακῶν
 ἐπιστολῶν τοῦ Κικέρονος, ἐν δὲ διαστήματι ἐπτά ἐτῶν ἐτύ-
 πωσαν ἐν Ῥώμῃ 12, 475 τόμους διαφόρων συγγραφέων·
 Μολαταῦτα ἡ Ἑνετία διαφιλονεικεῖ τὰ πρωτεῖα, καυχωμέ-
 νη ὅτι ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ τυπογραφείων ἐξεδύθη τὸ πρῶτον
 ἐν Ἰταλίᾳ τυπωθὲν βιβλίον.

Primus in Adriaca formis impressit acutis.

Urbe libros, Spiraе genitus, de stirpe Ioannes.

Ταῦτα λέγει Ἰωάννης ὁ Σπίρος, τὸν ὁποῖον ἡ Κυβέρ-
 νητις εἶχε μετακαλέσει εἰς Ἑνετίαν, ἐν ἀρχῇ τῶν ἐπιστολῶν

τοῦ Κικέρονος τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν αὐτόθι ἐν ἔτει 1461. Ὁ τυπογράφος οὗτος εὐδοκίμησε τόσον, ὥστε ἐν διαστήματι δεκαπέντε ἐτῶν, ἀπὸ τοῦ 1469 μέχρι τοῦ 1494 ἑκατὸν ἐβδομήκοντα τέσσαρες ξένοι τυπογράφοι ἦλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἑνετίαν· ἐνταῦθα ἡ ἀρτιγεννὴς τυπογραφία ἔλαβέ τινας τῶν οὐσιωδεστέρων βελτιώσεων, αὐτόθι κατὰ πρῶτον εἰσήχθησαν ἀντὶ τῶν γοτθικῶν στοιχείων, τὰ ὅποια οἱ ἐφευρέται τῆς τυπογραφικῆς τέχνης μετεχειρίσθησαν ἐν τῇ Γερμανίᾳ, τὰ στρογγύλα τὰ ὅποια ὡς τελειότερα ἔγειναν παρὰ πᾶσι δεκτά· ἐπὶ τῶν Μανυτίων, ἐκδίδονται κατὰ πρῶτον ἐν Ἑνετίᾳ Ἕλληνες συγγραφεῖς, ἂν καὶ τινες ἀποδίδουσι τὴν πρώτην χρῆσιν Ἑλληνικῶν στοιχείων εἰς τὸν ἐκ Μεδιολάνων Ζαρότον, ὅστις ἐν ἔτει 1476 ἐτύπωσε τὴν πρώτην Ἑλληνικὴν Γραμματικὴν Κωνσταντίνου τοῦ Δασκάρεω. Ἐπὶ τῶν Μανυτίων Ἀλδων ὡσαύτως ἐτυπώθησαν κατὰ πρῶτον ἱεραὶ γραφαὶ μὲ χαρακτῆρας ἐβραϊκοὺς, τῶν ὁποίων εἶχον ἤδη κάμει χρῆσιν ἐν Ζακκίνῳ οἱ ῥαββῖνοι Ἰωσίας καὶ Μωϊσῆς.

Κατὰ ταύτην ὡσαύτως τὴν ἐποχὴν [1469] τρεῖς ἐργάται Μογγουντιανοὶ ὁ Ὑρλῖκος Γεριγγένιος, Μαρτίνος Κράντζης καὶ Μιχαὴλ Φριβυργέρος, μεταβάντες εἰς Παρισίους προτροπῇ Ἰωάννου τοῦ Λαπιέρρου Ἱερέως τῆς Σορβόνης καὶ Γουλιέλμου Φιχέτου διδασκάλου τῆς Ῥητορικῆς, ἔστησαν τὰς μηχανάς των ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ σχολείου τῆς Σορβόνης, τοῦτο δὲ ἐπροξένησε μεγάλην χαρὰν εἰς διδασκάλους τε καὶ μαθητὰς εἰς τοὺς ὁποίους παρείχεν ἡ ἀνακάλυψις αὕτη εὐωνότερα τὰ πρὸς μάθησιν. Ἡ εἰς Παρισίους ἔλευσις τῶν τριῶν τούτων τεχνητῶν ἐπέφερε τὴν ὑπὲρ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν λύσιν συγκρούσεώς τινος ἐγερθείσης μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ δικαστηρίου περὶ βιβλίων τινῶν κατατεθειμένων ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ταύτῃ· ἡ ἕρις αὕτη εἶναι περὶ ἐργος καὶ διὰ τοῦτο ἀξία νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα.

Ἄνος Κονράδος ὁ Γάνσλιχος διάδοχος τοῦ Φαύστου καὶ Γυττεμβέργου καὶ συνεταῖρος τοῦ Πέτρου Σχαιφφέρου εἶχε στείλει μεγάλην ποσότητα βιβλίων εἰς τὸν Ἑρμάν-

νον Στατερένον, συμπολίτην αὐτοῦ καὶ μαθητὴν τῆς Σορβόνης διὰ τὰ πωλήσῃ· ὁ Ἑρμάννος ἐτελεύτησε πρὶν ἐκπληρώσῃ ἐντελῶς τὴν παραγγελίαν ταύτην, ἀφήσας μέγα μέρος τῶν βιβλίων ἀπώλητα. Ὁ Βασιλεὺς ἐπελήφθη αὐτῶν δικαίωματι ξενοκληρίας [aibaine]· τὸ πανεπιστήμιον τῆς Σορβόνης, ὑποκινηθὲν ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ Μογγουντιανῶν ἐργατῶν ἀντέστη καὶ ἡ διαφορά εἰσέχθη εἰς τὸ δικαστήριον. Τὸ πανεπιστήμιον διετείνετο ὅτι τὰ βιβλία ἦσαν ἤδη πωλημένα ὅλα εἰς τοὺς μαθητὰς, οἱ δὲ ἐκτελεστοὶ τῆς διαθήκης τοῦ Ἑρμάννου συνηγόρου λέγοντες ὅτι δὲν ἠμπόρουν νὰ δημευθῶσιν ὥς μὴ ἀνήκοντα εἰς τὸν ἀποθανόντα Ἑρμάννον. Τὸ Δικαστήριον ἀπεφάσισε νὰ ἀποδοθῶσι τὰ βιβλία εἰς ἐκείνους τῶν ὑπηκόων τοῦ βασιλέως ὅσοι ἀποδείξωσιν ὅτι τὰ ἠγόρασαν, τὰ δὲ λοιπὰ νὰ δημευθῶσιν ὥς ἀνήκοντα εἰς ἀστοὺς τῆς Μογγουντίας συμμάχου οὔσης τοῦ Δουκὸς τῆς Βουργουνδίας [Bourgogn]. Ἄλλ' ὁ Σχαίφφερος καὶ ὁ συνεταῖρός του ἐπέτυχον διὰ μεσιτείας τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας τὴν λύσιν τῆς κατασχέσεως, διὰ τῆς συστάσεως ταύτης καὶ λόγῳ τῶν κόπων, ὅσους οἱ ἀναφερθέντες κατέβαλον ἐπὶ μακρὸν τοῦ βίου αὐτῶν διάστημα χάριν τῆς τυπογραφικῆς τέχνης καὶ βιομηχανίας· προσέτι δὲ καὶ διὰ τὸ κοινὸν ὄφελος τὸ ὅποιον ἔμελλε νὰ προέλθῃ ἐκ τε τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης καὶ ἄλλως πως, ὁ Α'. Δουδοβίκος, Ἑγεμὼν ὄχι τόσον γενναῖος, ἠὲ δόκησε μολαταῦτα νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸν Σχαίφφερον καὶ τὸν συνεταῖρόν του Γάνσλιχον 2420 χρυσὰ νομίσματα [écus d'or] ὡς τίμημα τῶν βιβλίων τῶν.

Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην εὐδοκίμησιν, οἱ Μογγουντιανοὶ τεχνίται ἐτύπωσαν ὡς δεῖγμα τῶν ἐργασιῶν τῶν συλλογῇ τινα ἐπιγεγραμμένην Gasparini Barzizi pergamensis epistola [1470]· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξέδωκαν τὸ Speculum vitae humanae τοῦ Ροδρίγου, ἐπισκόπου τοῦ Ζαμόρας [1475], καὶ μετὰ τοῦτο τὴν Ἱερὰν γραφὴν. Πέτρος ὁ Κάρρων, βιβλιοπώλης, βλέπων τὴν εὐδοκίμησιν ὅλων τούτων τῶν ἐκδόσεων, ἠθέλησε νὰ γεωτερίσῃ δημοσιεύων σύγ-

γραμμά τι εἰς γλῶσσαν ἐθνικὴν, καὶ ἐτύπωσε τοῦ Κέντρο τοῦ Θείου Ἑρωτος τοῦ ἁγίου Bonaventure τὴν Γαλλικὴν μετάφρασιν. Ἐπῆλθον ἔπειτα τὰ Μεγάλα Χρονικὰ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, τὰ ὁποῖα ὑπερύψωσαν τὸν γαλλικὸν τύπον [1476].

Μολαταῦτα ἡ Γερμανία δὲν ἔμεινεν ἀπόκληρος τοῦ προνομίου τῆς ἀνακαλύψεώς της. Ἡ τυπογραφία ἐξέτεινε βλαστοὺς εὐθαλεῖς εἰς Βαμβέργην, εἰς Κολωνίαν εἰς Αὐγούστην, εἰς Στρασβούργον, τὸ ὁποῖον καυχᾶται ἔτι διασῶζον τὴν οἰκίαν ὅπου ὁ Γυττεμβέργης ἐτύπωσε τὰ πρῶτά του δοκίμια ἐν Θειργαρτένῃ [Thiergarten]. Ὁ Τρλικὸς ὁ Ζελὸς καὶ ὁ Πφίστερος ἠυδοκίμου μετερχόμενοι τὸ τυπογραφικὸν ἔργον ἐν Κολωνίᾳ. Ἰωάννης ὁ Μεντελίνος εἰς τῶν πρῶτων μαθητῶν τοῦ Γυττεμβέργου, ἐτύπωνεν εἰς Στρασβούργον [1473] τὴν Μεγάλην Ἐγκυκλοπαιδείαν Βικκεντίου τοῦ ἐκ Βελλοβάκου [Vincent de Beauvais] εἰς δέκα τόμους διπτύχου φύλλου. Ἐρρίκος ὁ Βεκτερμύνζιος ὁ ἐκ Μογουντίας ἐγκατασταθεὶς ὄχι μακρὰν τῆς πόλεως ταύτης ἐν Ἐτρίλφῃ ἐξέδιδε λατινογερμανικὸν λεξικὸν, τессάρων ἀξιωθὲν διαδοχικῶν ἐκδόσεων, συμβεβηκὸς μέγα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, ἡ Βαμβέργη πόλις ἄσημος ἄλλως ἐσεμνύνετο ὅτι παρήγαγεν εἰς φῶς τριάκοντα ἐβραϊκὰ συγγράμματα. Ἰωάννης ὁ Ἀμερβάχος, εἰς τῶν δεκαπέντε τυπογραφικῶν ἡρώων, κατὰ τον Ζύγγερον, κατεστάθη εἰς τὴν Βασιλείαν, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης Σνέλλος ἐλθὼν εἰς Στοκόλμην προτροπῇ τοῦ Στένωνος Στυρίου ἐτυπογράφει τὸ *Dialogus creaturarum moralisatus* [1483].

Ἡ ἀκμάζουσα βιομηχανία τῶν πόλεων τῶν Κάτω Χωρῶν εἴλκυσε πρὸς αὐτὰς τοὺς μύστας τῆς νέας τέχνης. Ὁ Βεσφαλιανὸς Ἰωάννης καὶ Θεοδώρικος ὁ Μαρτένσιος προῆλθον πρῶτοι [1472], καὶ συνετύπωσαν ἡθικὸν τι πόνημα ἐπιγραφόμενον *Liber praedicabilium*. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Βεσφαλιανὸς Ἰωάννης ἀπεκατεστάθη ἐν Λοβανίῳ [Louvain] ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ πανεπιστημίου. Ὁ τεχνίτης οὗτος

ὅστις ἐκοσμήθη καὶ μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ *Magister artis impressoriae*, μετῆλθε τὸ τυπογραφικὸν ἔργον ἀπὸ τοῦ 1473 μέχρι 1497 καὶ ἐξέδωκεν ὀγδοήκοντα διαφόρου εἵδους συγγράμματα. Ὁ Μαρτένσιος ἐξελέξατο ὡς κατοικίαν τὴν Ἀλόστην, διὰ δὲ τὴν περὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν συγγραμμάτων σπουδὴν καὶ ἐπιμελείαν του, ἐτιμήθη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Β'. μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ *Prototypus Regius*. Τὸ πρῶτον ἐν Βρυξέλλαις τυπωθὲν βιβλίον χρονολογεῖται τῷ 1476, ἐξεδόθη δὲ ἐπιμελείᾳ ἐταιρείας τινὸς θρησκευτικῆς, φροντισούσης περὶ τῆς κοινῆς ἀνατροφῆς, καὶ γνωριζομένης ἐπὶ τῷ ὀνόματι *Frères de la vie commune*. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ὁ *Gnotosolitos* τοῦ Ῥοτεροδαμινοῦ Ἀρνόλδου. Ἡ Ἰσπανία εἰς ἣν ὑπήγοντο τότε αἱ Κάτω Χῶραι διεκρίθη διὰ τῆς παραγωγῆς πρωτοτύπου τινὸς βιβλίου, δημοσιευθέντος ἐν Βαλεγγίᾳ. τὸ βιβλίον τοῦτο ἦτο ποίημα περὶ τῆς συλλήψεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου συντεθὲν μὲ τρόπον διδακτικὸν ὑπὸ τριάκοντα καὶ ἑξ ποιητῶν.

Τίποτε δὲν ἠμπορεῖν ἀναχαιτίσῃ τὴν πρόοδον τῆς τέχνης ταύτης, οὔτε τὰ μεταξὺ διαστήματα, οὐδ' αἱ ἔμφυτοι τῆς ἐπιχειρήσεως δυσκολίαι, οὐδ' ἡ ἔχθρα τῶν βιβλιογράφων, οἵτινες διέγειρον πανταχοῦ τὸν χυδαῖον λαὸν κατὰ τῶν νεωτεριστῶν. Ὁ Οὐϊλιάμ Κάξτων ἐπίτροπος εἰδικὸς ἐν ταῖς Κάτω Χώραις τῆς ἐν Λονδίῳ ἐταιρείας τῶν ἱματοπωλῶν (*marchands merciers*) εἰσήγαγε πρῶτος τὴν τυπογραφίαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν (1474). Καὶ τοι ἄπειρος τῆς τέχνης ταύτης κατενόησε τὴν ἀξίαν της, καὶ κατὰ τὴν ἐν Φλανδρίᾳ διαμονὴν του ἔμαθε ὅλους τοὺς μηχανισμοὺς τῆς τυπογραφίας. Ὁ Ἠγούμενος τοῦ Οὐεζμίνστερ ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ ζήσῃ τὰ πιεζήριά του, εἰς τὸν ἐντὸς τοῦ μοναστηρίου του ναῖσκου τοῦ Ἰολίσπου, τὸ δὲ *Jeu d'échees moralisé*, τὸ ὁποῖον ὁ Κάξτων μετέφρασε Γαλλιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος τοῦ καταστήματος τούτου καρπὸς (1475), τοιοῦτοτρόπως ὁ Κάξτων ἤγωνεν ἐν ἑαυτῷ τὰς ἀρετὰς τοῦ συγγραφέως τοῦ τυπογράφου καὶ τοῦ ἐκδότου. Διατρίβων ἔτι ἐν Κολωνίᾳ (1469) εἶχε μεταφράσει ἀγγλιστὶ ἐκ διαταγῆς τῆς Ἀ-

δεελφῆς τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας καὶ Νύμφης τοῦ Δουκὸς τῆς Βουργονδίας, Μαργαρίτας, σύγγραμμά τι ἐπιγραφόμενον συλλογὴ τῶν τρωϊκῶν ἱστοριῶν συντεθὲν γαλλιστὶ ὑπὸ Ῥαοῦλου Φεβρίου, ἱερέως τοῦ Δουκὸς τῆς Βουργονδίας. Ἐν ἔτει 1477 ἐξέδωκε τὰ παρὰ τοῦ Λόρδου Ῥιβερτίου ἀπὸ τοῦ Λατινικοῦ μεταφρασθέντα ἀποφθέγματα καὶ ἀξιώματα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ τυπογραφικὴ τέχνη ἀπεκατέστη ὀριστικῶς ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1477 μέχρι τοῦ 1490 ἐποχῆς τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὁ Κάξτων ἐξέδωκεν ἐξήκοντα τέσσαρα διαφόρων εἰδῶν συγγράμματα· ὁ δὲ διάδοχός του Οὐϊγκύνος Οὐόρδιος, ἐξέδωκε τετρακόσια ὀκτὼ συγγράμματα ἀπὸ τοῦ 1493 μέχρι τοῦ 1534. Ὁ Ῥοβέρτος Δύνσων, ὅστις πρῶτος ἐπωνομασθὲν τυπογράφος Βασιλικός, ἐτύπωσε κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐπέκεινα τῶν διακοσίων συγγραμμάτων, καὶ τέλος Ἰουλιανὸς ὁ Νοταρῶς ἐδημοσίευσεν εἴκοσι καὶ τρία ἀπὸ τοῦ 1499 μέχρι τοῦ 1503.

Δὲν ἐκτείνομεν τὰς περὶ τῆς προόδου τῆς τυπογραφίας ἐρεῦνας ἡμῶν πέραν τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, διότι τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐλάβομεν ἐξ ἀρχῆς ὡς ἀντικείμενον τοῦ ἔργου μας. Ἡθελήσαμεν μόνον νὰ ἐκθέσωμεν τὴν κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἀνακαλύψεως τῆς μεγαλοπρεπῆς ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης ταύτης, διότι ἡ ταχύτης τῆς προόδου αὐτῆς εἶναι ἀπαραδειγματιστος, διότι ἄλλη καμμία τῶν ἐφευρέσεων δὲν ἀνεπτύχθη μὲ τόσῃ λαμπρότητι εἰς τόσον βραχὺ χρόνον διάστημα. Εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος ἢ ἐπὶ τὰ πρόσω πορεῖα τῆς ἐξακολουθεῖ ἀν καὶ ἡγίτον ἐπαισθητῶς. Ἡ τυπογραφία εἰσάγεται εἰς τὴν Σκωτίαν τῷ 1569, Ἰωάννης δὲ ὁ Τιβέκκιος ἄρχεται τῶν τυπογραφικῶν ἔργων αὐτοῦ ἐν Κανταβριγίᾳ τῷ 1521. Εἰς τὸ Δουβλίον ἀνεφάνησαν τυπογραφικὰ δοκίμια μόνον κατὰ τὸ 1531 ὅτε ἐξεδόθη ὁ βίβλος τοῦ Μοναχοῦ Γοττεσκέλου. Ὁ Ἱερεὺς Ἰωάννης Ματισέβιος ἐκόσμησε τὴν Ἰσλανδίαν μὲ τυπογραφίαν τῷ 1520, μόνον δὲ κατὰ τὸ 1564 ἐξεδόθη ἐν Μόσχᾳ τὸ πρῶτον ἔντυπον

σύγγραμμα [αἱ πράξεις τῶν ἀποστόλων] ἐπιμελεία τοῦ Ἰωάννου Θεοδωρίδου καὶ Πέτρου Τιμοφεγέλου. Ἐπὶ τέλους ἀρκετὴν νομίζομεν τὴν παρατήρησιν ὅτι κατὰ τὰ τέλη τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ἐπέκεινα τῶν ἑκατὸν πόλεων ἐκέκτηντο ἐν Εὐρώπῃ τὸ πολύτιμον τῆς τυπογραφίας κτῆμα. Ἰδοὺ πίναξ αὐτῶν σχεδὸν ἀκριβής.

Πίναξ χρονολογικὸς τῶν κυριωτέρων πόλεων
εἰς ἃς εἰσῆχθη ἡ τυπογραφία κατὰ τὰ
τελευταῖα ἔτη τῆς δεκάτης πέμπτης
ἑκατονταετηρίδος.

1457	. . .	Μαγεντία	1474	. . .	Γένοβα
1465	. . .	Σουβιάκον	---	. , .	Βασιλεία
1567	. . .	Ῥώμη	---	. . .	Ἀλόστον
---	. , .	Κολονία	---	. . .	Λονδίνον
1468	. . .	Ἐνετία	1475	. . .	Λουβέκον
1469	. . .	Παρίσιοι	---	. . .	Μοδένη
---	. . .	Μεδιόλανα	---	. . .	Πλακεντία
---	. . .	Αὐγούστα	---	. , .	Βαρκελόνη
1470	. . .	Στρασβούρ	---	. . .	Σαραγόσσα
---	γον		1476	. , .	Βρύγαι
---	. . .	Ἐτρίλλιον	---	. . .	Δελφοὶ
---	. . .	Βαμβέργη	---		(Delft)
---	. . .	Βερόνα	---	. . .	Ἰσπαλεις
1471	. , .	Βολωνία	---	. . .	Βρυξέλλαι
---	. . .	Φεβράρια	1477	. . .	Ανδεγαῦον
---	. , .	Παπία	---	. , .	Δανεντρία
---	. . .	Φλωρεντία	---	. . .	Γούδαι
1472	. . .	Μάντουα	---	. . .	Πάνορμος
---	. , .	Πάρμα	---	. . .	Βιέννη (Γαλλικὴ)
---	. . .	Πατάξιον	1478	. . .	Γενεύη
---	. . .	Μεσσήνη	---	. . .	Ὁξώνιον
1473	. . .	Αοῦδγουον	---	. . .	Καβέλιον
---	. , .	Οὐλμα	---	. . .	Ἀμβέρσα
---	. . .	Λοβάνιον	1479	. . .	Τολόσσα
1474	. . .	Οὐλτραγέ-	---	. . .	Νοβιόμαγος
---	κτον		---	. . .	Πικτάβιοι
---	. .	Αὐγούστα Ταυρινῶν	---	. . .	Ἀρέμνον

1480 . . .	Κάδομον	1485 . . .	Είδελβέργα
--- . . .	Σαλαμάντικα	--- . . .	΄Ρατισβονα
--- . . .	Σογκίνον	1486 . . .	Τολέτον
1481 . . .	Λειψία	--- . . .	Αββάπολις.
--- . . .	Λισαβών	1487 . . .	Βεσόντιον.
1482 . . .	΄Ακυλεία	1489 . . .	΄Αδενάρδη
--- . . .	΄Ερφουρτον	1490 . . .	΄Αυρηλιανόν
--- . . .	Πασσαβία	1491 . . .	΄Αμβουργον
--- . . .	Βιέννη	--- . . .	΄Αγκολίσμη
1483 . . .	Τρικάσσης	--- . . .	Δαβιόν
--- . . .	΄Ροθόμαγος	1493 . . .	Κλουνιάκον
--- . . .	Βρίοκον	1493 . . .	Νάντη
--- . . .	Μαγδεβούργον	1494 . . .	Κοπενάγη
--- . . .	Στοκόλμη	1495 . . .	Λεμοβίκη
--- . . .	΄Αρλέμιον	1496 . . .	Προβίνον
--- . . .	Δούγδουνον	--- . . .	Παμπελόνη
--- . . .	Βατανών.	--- . . .	Τουρόνη
--- . . .	Γάνδαγον	1497 . . .	΄Αβενίαν
1484 . . .	΄Ρέδονες	1499 . . .	Τρεκόριον
--- . . .	Βριξία	1500 . . .	Κρακοβία
--- . . .	Πίσα	--- . . .	΄Ελνη
--- . . .	Καμβερίακον	--- . . .	΄Αμστελόδαμον
--- . . .	Βονονία	--- . . .	Μονάχιον
--- . . .	Σιέννη	--- . . .	΄Ολομούτιον

΄Ας στρέψωμεν ἤδη τὸ βλέμμα εἰς τὰς διαφόρους ἀποπείρας ὅσαι ἐγένοντο πρὸς διάδοσιν τῆς τυπογραφίας εἰς τὰ ἑκτὸς τῆς Εὐρώπης μέρη.

Οἱ Ἰσπανοὶ καὶ οἱ Πορτογάλλοι κατέστησαν τυπογραφίαν εἰς τὴν Γόαν, εἰς τὰς Φιλλιππίνας καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Πρῶτον βιβλίον ἐτυπώθη εἰς τὸν νέον κόσμον ἐν τῷ Μεξικῷ, ἐν ἔτει 1571, μετὰ δὲ ταῦτα ἀνεφάνησεν τὰ ἀριστουργήματα τῆς Λίμας. Κατὰ τὸ 1577 ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Μαλαβάρας, οἱ Εὐρωπαῖοι ἐξέδωκαν τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰωάννου Γουζιάλβη. Κατὰ τὴν ἀρκτῶαν Ἀμερικὴν εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς Κανταβριγίας κείμενον πλησίον τῆς Βοστόνης, ἐφάνησαν τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς τέχνης ταύτης τῆς ὁποίας γίνεται τοσαύτη χρῆσις εἰς τὰς Ὁμοσπόνδους Πολιτείας. Ἐν Βοστόνῃ ἐσυστήθη κατὰ πρῶτον τυπογραφία ἐν ἔτει 1674, ὁ δὲ Πέννης

εἰσῆγαγε τὴν μηχανὴν ταύτην κατὰ τὸ 1689 εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν. Ἐν Βρασίλειᾳ, Ἰωάννης ὁ ΣΤ' διωχθεὶς ἀπὸ τῆς πορτογαλλίας ἐσύστησε τὸ πρῶτον τυπογραφικὸν κατάστημα ἐν Ῥίῳ (1808). Κατὰ τὸν Γκίγγην, ὁ Ῥαβι Γέρσων ἔφερε κατὰ τὰ τέλη τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος τυπογραφίαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, πόλιν τὴν ὅποیان δύναται νὰ θεωρήσῃ τις ὡς κειμένην ἐν τῇ Ἀσίᾳ μᾶλλον ἢ ἐν τῇ Εὐρώπῃ, μάλιστα προκειμένου λόγου περὶ τυπογραφίας, καὶ ἐτύπωσε ὡς λέγουν μέχρι τοῦ 1530 διάφορα ἑβραϊκὰ συγγράμματα. Ἡ ἰδέα αὕτη φαίνεται ὀλίγον τολμηρὰ, εἶναι μ' ὅλα ταῦτα βέβαιον ὅτι κατὰ τὸ 1515 ἀνέστησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν διατάγμα τοῦ Βαγιαζέτου, ἀπαγορεῦον ἐπὶ ποινῇ θανάτου τὴν χρῆσιν τῶν ἐντύπων βιβλίων.

Αἱ τυπογραφικαὶ μηχαναὶ, γνωσταὶ ἤδη εἰς τὸ Μαρόκον δὲν ἐτέθησαν εἰς χρῆσιν εἰς τὴν πρωτεύουσάν ταύτην τοῦ Ὄθωμανικοῦ Βασιλείου εἰμὴ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς δεκάτης ὀγδότης ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Σαῖδ, υἱὸς Ὁθωμάνου τινος Πρέσβεως παρὰ τῇ Γαλλικῇ Κυβερνήσει, καὶ εἰς ἀρνησίθρησκος Οὐγγρος ὀνομαζόμενος Βασματζῆς Ἰμβραήμ ἐφέντης, ἔλαβον τὴν ἄδειαν νὰ εἰσάξωσιν αὐτόθι τυπογραφίαν ἐπὶ τῆς Βασιλείας Σουλτὰν Ἀχμέτ τοῦ Γ'. Τὸ χατ-Σεριφ τὸ παρέχον τὴν ἄδειαν ταύτην χρονολογεῖται τῇ 15 Ζικελδὲ 1139 [5 Ἰουλίου 1727], ἀλλ' ἡ τέχνη τοῦ Γυττεμβέργου, ὅστις εὐδοκίμησε παρὰ τοῖς χριστιανοῖς τυπώσας τὰς ἱερὰς γραφάς, ἐκρίθη παρὰ τοῦρκοις ἀναξία νὰ παραγάγῃ τὸ Κοράνιον καὶ τὰ κανονικὰ βιβλία. “Τὰ Ἱερὰ ταῦτα βιβλία, ἔλεγον οἱ νομικοὶ, πρέπει νὰ περιέλθωσιν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους γεγραμμένα ἐν γράμμασι χειρογράφοις ὡς παρεδόθησαν εἰς ἡμᾶς” Τὸ χατ-Σεριφ τοῦτο περιλαμβάνει μολαταῦτα πολλοὺς παραγράφους ἀξίους προσοχῆς, ἀναγγέλοντας τὴν μεγάλην τοῦ ἡγεμόνος περὶ τῆς διαδόσεως τῶν φώτων πρόνοιαν. “Συμφέρει, διελαμβάνειν, εἰς τὴν τυπογραφίαν νὰ μὴ παραδέχεται Θεοῦ εὐδοκούντος μωροὺς καὶ ἀμαθεῖς λειτουργούς”

Οἱ τυπογραφικοὶ καρποὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν εὐδοκίμησαν. ἀπὸ τοῦ 1727 μέχρι τοῦ 1732 ὑπὸ τὴν δι-
εύθυνσιν τοῦ Ἰμβραήμ ἐξεδόθησαν δέκα μόλις συγγράμμα-
τα ἐν οἷς καὶ πραγματεία τις περὶ τῆς πολεμικῆς τέχνης,
ὀφειλομένη εἰς τὸν Κόμμητα Βοννεβάλην ὅστις ἐχορήγη-
σεν ὅλην τὴν πρὸς τοῦτο ὕλην.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰμβραήμ ἐφέντη, ἡ Βασιλικὴ
τυπογραφία ἔμεινεν ἀργή, ἡ τουλάχιστον παρημελήθη
μέχρι τῆς Βασιλείας τοῦ Σουλτὰν Ἀβδουλ Χαμῆδ
(1774)· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ πύλαι οἱ χαρακτή-
ρες εἶχαν καταντήτει ἄχρηστοι, ὁ χάρτης κακὸς καὶ ἡ πίε-
σις πλημμελής· δὲν ὑπῆρχον πλέον τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ
κομψὰ κοσμήματα οὐδ' ὁ ἐκλεκτὸς χάρτης, ἅτινα καθιστῶ-
σι τόσον πολυτίμους τοὺς πρώτους τῆς Ὀθωμανικῆς τυπο-
γραφίας καρπούς· ἔγεινε χρεία νὰ κατασκευασθῶσι νέοι
χαρικτήρες, νὰ διορθωθῶσι τὰ παλαιὰ πιεστήρια καὶ νὰ
καθαρθῇ σύμπαν τὸ κεκονιαμένον ὕλικόν. Οὕτως ἐπεσκευα-
σμένη ἡ Βασιλικὴ Τυπογραφία ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ βι-
βλία διδασκτικὰ τῶν ὁποίων οἱ μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς
Σουλτάνοι εἶχον ἀπαγορεύσει ὡς ἐπιβλαβῶν τὴν ἐκδοσιν.
Τοιοῦτοτρόπως ἐτυπώθησαν ἀξιόλογα λεξικά, συνωνυμο-
λόγια ἀραβικὰ καὶ περτικὰ, συγγράμματα περὶ γεωμε-
τρίας, Γεωδαισίας, καὶ Γεωγραφίας· ἡ συνέχεια τῆς Ἱστο-
ρίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ Βασιλείου ἀπὸ τοῦ 1752 μέχρι τῆς
εἰρήνης τοῦ Καϊναρτζῆ. συγγραφείσα ὑπὸ τοῦ Βασίφου
Μολαταῦτα ἡ παραγωγή τῆς τυπογραφίας ταύτης δὲν ἤμ-
πορεῖ νὰ θεωρηθῇ μεγάλη, διότι ἀπὸ τοῦ 1727 μέχρι τοῦ
1830, ἐν διαστήματι δηλαδὴ μιᾶς ἑκατονταετηρίδος τὰ ἐκ-
δοθέντα δι' αὐτῆς συγγράμματα ἀναβαίνουνσι μόλις εἰς ἑννε-
νήκοντα καὶ ἑπτὰ.

Κιτὰ παράδοξόν τινα συγκυρίαν ἡ βαρβαρότης καὶ ὁ
πολιτισμὸς, τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν, οἱ γιανίτζηροι καὶ
οἱ τυπογράφοι εὐρέθησαν ἡνωμένοι ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ οἰκο-
δομήματος. Τὸ Νιζαμζεδιδ (τὸ τακτικόν) καὶ ἡ τυπογρα-
φία κατῴκουν ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, Ἐπὶ τῆς στάσεως

ἥτις ἐξεθρόνισε τὸν Γ. Σελὶμ τὸ οἰκοδόμημα ἐπυρπολήθη καὶ ἡ τυπογραφία ἠφανίσθη. Σήμερον ἡ Σουλτανικὴ τυπογραφία εὐρίσκεται εἰς τὸ κέντρον τῆς πρωτευούσης ἐντὸς οἰκοδομήματος χρησιμεύοντος ἄλλοτε ὡς λουτρὸν δημόσιον· εἰς ἐργαστήριον καλῶς φωτισμένον ἴστανται τέσσαρα πιεστήρια ἠγορασμένα εἰς Παρισίους, ἔξ στοιχειοθεταὶ ἑξαπλωμένοι εἰς ἀνακληντήρια στοιχειοθετοῦσι, καὶ δύο πιεσταὶ ἐνίοτε δὲ καὶ τέσσαρες ἀτχλοῦνται εἰς τὴν πίεσιν. Εἰς τὸ τυπογραφικὸν τοῦτο κατάστημα ὑπάρχουν χιρακτῆρες περσικοὶ, ἀραβικοὶ, καὶ τουρκικοὶ, ἔργα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει χυτηρίου· ὁ δὲ χάρτης φέρεται ἐκ Τεργέστης. Τὰ κυριώτερα τῆς τυπογραφίας ταύτης ἔργα συνίστανται εἰς λεξικά, γραμματικάς, κλασικά τινα συγγράμματα καὶ τὴν τύπωσιν τῆς ἐπισήμου ἐφημερίδος. Ἡ Ὄθωμανικὴ Κυβέρνησις παρέχει ὀλίγας ἀφορμὰς τυπογραφικῆς ἐργασίας, διότι ὁ τύπος εἰς τὴν Τουρκίαν δὲν εἶναι ὡς παρ' ἡμῖν μοχλὸς ἰσχυρὸς τοῦ πολιτισμοῦ· ὡς μόνον δημῶδες βιβλίον, ὡς μόνη ἐθνικὴ βιβλιοθήκη θεωρεῖται παρ' Ὄθωμανοῖς τὸ Κοράνιον. Μολαταῦτα ἡ πρώτη ὥθησις ἔγινε καὶ ἡ κίνησις θέλει ἑξακολουθήσει προχωροῦσα.

Κατὰ τὸ 1830 ὁ σοφὸς τῶν σταυροφορικῶν πολέμων συγγραφεὺς, εὐρισκόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔλεγε·
 „Θέλει παρέλθει πολὺς καιρὸς πρὶν ἢ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει Κόμματα μεταχειρισθῶσιν εἰς τὰς ἑριδὰς τῶν
 „τὰ ὄπλα τῆς διανοίας, καὶ τὰ προάστεια τῆς Πέρας καὶ
 „τοῦ Γαλατᾶ ἡμποροῦν νὰ πυρποληθῶσιν εἰκοσάκις πρὶν
 „ἢ ὁ περιοδικὸς τύπος τιμηθῇ ὀπωσοῦν εἰς τὴν κοινὴν τῶν
 „Τούρκων γνώμην. „τὰ πράγματα ἀπέδειξεν ψευδῆ τὴν
 „πρόρρησιν ταύτην. τὴν 5 Νοεμβρίου 1831, ὁ Κύριος Βλάκης, πρῶν ἐκδότης καὶ θεμελιωτὴς τῆς Ἐφημερίδος τῆς Σμύρνης, ἐσύστησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Ὄθωμανικὸν Μονίτορα εὐδοκίᾳ τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ συλλόγου τῶν Οὐλεμάδων. Ἡ ἐφημερὴς αὕτη τῆς ὁποίας τὸ ἀραβικὸν ὄνομα σημαίνει πῖναξ τῶν συμβαινόντων

δημοσιεύεται ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος συντασσομένη ἄραβιστί καὶ γαλλιστί, ἀλλ' ἑκατέρα τῶν διττῶν τούτων συνθέσεων εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς ἄλλης· τὸ Γαλλικὸν κείμενον δὲν εἶναι τοῦ ἄραβικοῦ μετάφρασις εἰμὴ καθ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐπισήμων ἐγγράφων ἀναγομένων εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν. Ὅταν ἡ διγλωσσος αὕτη ἐφημερὶς ἐφάνη κατὰ πρῶτον, οἱ Τούρκοι δὲν ἠμπόρουν νὰ πιστεύσωσιν ὅτι θέλει εὐδοκιμήσει φύλλον χάρτου μὴ καθωραϊσμένον μὲ πτηνὰ ποικιλοβαφῇ καὶ κοσμήματα χρυσόστικτα· ἡ δὲ συνήθης ἀβελτερία των μόλις ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ ρίψωσιν ἐν μόνον βλέμμα ἐπὶ τοῦ νέου τούτου μοχλοῦ τῶν ἀναμορφώσεων τοῦ Μαχμούτ· ἀλλ' ὅταν ἕκαστος Πασσᾶς προσεκλήθη νὰ γενῇ συνδρομητὴς ἀντιτύπων τινῶν χάριν τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας του, ὅταν εἶδε τὸ ἄραβικὸν κείμενον περιέχον συχνάκις ἐπικρίσεις δηκτικὰς ἢ ἐγκώμια θωπευτικὰ τῶν ἐπισημοτέρων ἀνδρῶν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, ἕκαστος τούτων ἐφιλοτιμήθη νὰ ρυθμίσῃ τὴν διαγωγὴν του κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς Ἐφημερίδος ταύτης, παραδιδόμενος διαδοχικῶς εἰς ἄμετρον χαρὰν ἢ εἰς βαθεῖαν λύπην κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ εὐμενεῖς ἢ δυσμενεῖς εἰκόνας τοῦ πίνακος τῶν συμβεβηκότων ἔγινε μετὰ ταῦτα φροντὶς, καὶ τοῦτο γίνεται μέχρι σήμερον, νὰ ἀναγινώσκειται ἡ ἐφημερὶς αὕτη μεγάλη τῇ φωνῇ εἰς τοὺς δημοσίους τόπους, τὰ καφενεῖα, τὰ ξενοδοχεῖα καὶ τὰς ἀγοράς. Οἱ γινώσκοντες τὴν γραπτὴν γλῶσσαν ἐπροθυμήθησαν νὰ γενῶσι διερμηνεῖς, τὴν δὲ ἐρμηνεῖαν τῶν ἐντύπων τούτων σελίδων ἀκροῶνται πάντες μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ διακόπτουσι μόνον τὰ ἐπιφωνήματα Ἰσ ἀλλὰ καὶ ἀλλὰ κερίμ.

Παρὰ τὴν Σουλτανικὴν Τυπογραφίαν ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνήκουσαι εἰς τοὺς αὐτοὺς Ἕλληνας, Ἀρμενίους καὶ Ἰουδαίους· Ἡ τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκεται εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Φαναρίου, ἔχουσα δύο πιεστήρια δύο σοιχειοθέτας καὶ ἓνα πιεστήν, καὶ τυπώνει μόνον κανονικὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία καὶ τὰς πατριαρχικὰς ἐγκυκλίους· εἶναι δὲ ἐν παρακμῇ ὥς καὶ οἱ ἐν Κωνσταν-

τινουπόλει Ἑλλήνες Ἀγγλοὶ καὶ Ἰουδαῖοι συνέστησαν ἐν Γαλατῇ τυπογραφίαν ὅχι εὐκαταφρόνητον, ἔχουσιν χαρακτῆρας ἑβραϊκοὺς, ἄρμενικοὺς, τουρκοὺς καὶ ἀραβικοὺς. Ἡ τῶν Ἀρμενίων ἔχει τρία πιεστήρια ἐργαζόμενα ἀδιακόπως, καὶ ἐν οἷς ἐτυπώθη λεξικὸν ἄρμενοτουρκικόν, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀνοχὴ τῶν Ὀθωμανῶν ἐπροώδευσε, διότι πρότερον ἦτον ἀπηγορευμένον εἰς τοὺς ῥαγιαδας νὰ μεταχειρισθῶσιν εἰς τὰς τυπογραφίας τῶν χαρακτῆρας τουρκοὺς.

Τὰ πρῶτα ἐν Αἰγύπτῳ τυπογραφικὰ δοκίμια ἤρχισαν πιθανῶς ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ 1798 ἐκστρατείας τῶν Γάλλων. Ὁ Ναπολέων πρὶν ἀναχωρήσῃ εἰς τὰ ἐκεῖ ἠθέλησε νὰ λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ τυπογραφίαν, καὶ μὴ ἄρκεσθεις εἰς ὅσα ἡ Γαλλία ἠδύνατο νὰ παράσχῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μέσα, ἔλαβεν ἐκ Ῥώμης τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ἀραβικὴν τυπογραφίαν τῆς Προπαγάνδας μετὰ τῶν πρὸς κίνησιν αὐτῆς χρησίμων ἐργατῶν. Ὁ δὲ Πασᾶς τῆς Αἰγύπτου Μεχμετ-Ἀλῆς παρακολουθῶν τὴν πρόοδον τοῦ αἰῶνος ἐσύστητεν εἰς Βούλακον τυπογραφίαν, ἔχουσιν ὀκτὼ πιεστήρια, καὶ ἀξιόλογον συλλογὴν χαρακτῆρων εὐρωπαϊκῶν, τουρκοικῶν, ἀραβικῶν καὶ περσικῶν, χυμένων ἐν Παρισίοις· τὸ κατάστημα τοῦτο διευθύνεται παρ' ἄραβός τινος διδαχθέντος τὴν τέχνην ἐν Μεδιολάνοις. Τὰ αὐτόθι ἐκδιδόμενα βιβλία θεωροῦνται ὡς ἐξέχοντα διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς τυπώσεώς των· συνίστανται δὲ κατὰ μέγα μέρος εἰς βιβλία ἱατρικῆς καὶ τακτικῆς μετηνεγμένα εἰς τὸ ἀραβικὸν ἀπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, εἰς γραμματικὰς καὶ εἰς λεξικά· τὰ φιλολογικὰ βιβλία εἶναι σπανιώτατα.

Ἐν τοσοῦτῳ οὐδ' ἐν Καίρῳ οὐδ' ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπάρχουσιν ἀποθήκαι σημαντικαὶ ἐντύπων βιβλίων, καὶ εἶναι ἴσως αἱ μόναι πόλεις ὅπου οἱ βιβλιογράφοι ἀγωνίζονται εἰσέτι θαρράλέως κατὰ τῆς τυπογραφίας. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγορὰ τῶν βιβλίων, γειομένη ἤδη προσιτὴ καὶ εἰς τοὺς εὐρωπαίους, δὲν παρέχει εἰς τοὺς ἀγοραστὰς εἰμὴ χειρόγραφα τοῦ Κορανίου καὶ ἄλλων τινῶν βιβλίων Ἰρη

σκευτικῶν. Ἐν Καίρῳ ὑπάρχουν ὀκτὼ ἢ δέκα πρᾶτήρια βιβλίων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀγορὰ βιβλιοπωλείου εἰδική· οἱ βιβλιοπῶλαι ἔχουν παρ' ἑαυτοῖς ἱκανὸν ἀριθμὸν βιβλιογράφων, τινὲς δὲ αὐτῶν εἶναι συγχρόνως βιβλιοπῶλαι καὶ βιβλιογράφοι, ὥς εἶναι καὶ ἐν Εὐρώπῃ οἱ μὲν βιβλιοπῶλαι ἀπλοῖ, οἱ δὲ βιβλιοπῶλαι συνάμα καὶ ἐκδόται. Ὁ Πασσᾶς τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ λαμβάνωσι τὰ ἐν Βουλάκῃ τυπούμενα, ἀλλὰ τὰς ἐκδόσεις ταύτας λαμβάνουσι καὶ πωλοῦσι μὲ δυσαρέσκεϊαν. Εἰσερχόμενος εἰς βιβλιοπωλεῖον τουρκικὸν ἢ αἰγυπτιακὸν δὲν βλέπεις βιβλία ἐκτεθειμένα πρὸς πώλησιν, ὅταν δὲ ζητήσης σύγγραμά τι, ἀναζητεῖται τοῦτο ἐντὸς κιβωτίου ὅπου εἶναι καλῶς πεφυλαγμένον· ἀλλ' ὅλα ταῦτα τὰ χειρόγραφα εἶναι κακῶς καὶ ἀκόμψως ἐξεργασμένα, γέμουσι σφαλμάτων καὶ εἶναι ἀμυδρὸν ἀπαύγασμα τῶν ἀριστουργημάτων τὰ ὅποια ἐξετέλουν οἱ καλλιγράφοι τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Μόλα ταῦτα ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγορὰ τῶν βιβλίων ὁμοιάζει θείαν κιβωτὸν, τόση εἶναι ἢ πρὸς τὸ ἔργον αὐτῶν προσοχὴ τῶν ἀντιγραφέων· βαθεῖα σιωπὴ ἐπικρατεῖ εἰς τὰ εὐρύχωρα δωμάτια τῆς ἀγορᾶς ταύτης, ἥτις φωτίζεται ἐπιδεξίως· οἱ μὲν ἀντιγράφουσιν, οἱ δὲ ποικίλουν καὶ κοσμοῦσιν, ἄλλοι ἔχοντες ἐν χερσὶν ἱασπιν λειαίνουσι τὴν περγαμνὴν καὶ καθιστῶσιν αὐτὴν στιλπνὴν· ἀλλὰ πάντα ταῦτα γίνονται μὲ τόσῃ ἡσυχίᾳ καὶ κατάνυξιν ὥστε νομίζει τις τοὺς ἐργαζομένους ἐν προσευχῇ. Οἱ καλλιγράφοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν γράφουσιν ἐπὶ τραπέζης· τὸ γόνυ αὐτῶν ἢ ἡ ἀριστερὰ χεὶρ ἐπέχει τόπον στηρίγματος. Διὰ νὰ γράψωσι δὲν κινοῦν τοὺς ἔχοντας τὸν κάλαμον δακτύλους, ἀλλὰ τὸν χάρτην κατὰ τὰς γραμμὰς τὰς ὁποίας θέλουν νὰ χαράξωσι· τὰ διάφορα ποικίλματα καὶ οἱ ἑλικες δὲν ἐκτελοῦνται ποτὲ ἐπὶ ἡρμένη τῇ χειρί. Ἡ γραφὴ αὐτῶν εἶναι ἐκ καλάμου φυομένου εἰς τὰ παρὰ τὸν Τίγριν καὶ τὸν Εὐφράτην ἔλη. Οἱ Ῥωμαῖοι ἔφερον αὐτὸν ἐκ τῆς Κνίδου καὶ ἐκ τῶν πέριξ τῆς Ἀναΐτιδος λίμνης· ἀφ' οὗ κόψουν τὰ ἄκρα τῶν καλάμων ἀποξέουσιν τὴν ἐντερικὴν μέχρῃς οὗ μένει ψι-

λὸς ὁ φλοιὸς, ὅστις ὦν λεῖος καὶ ἐλαστικὸς σύρεται εὐπε-
τῶς ἐπὶ τοῦ χάρτου λειανθέντος ἤδη διὰ κρυσταλλίνου στιλ-
βωτῆρος καὶ σαπουνίου. Διὰ τὰ γράφωσι καλῶς ἐπὶ τοι-
ούτου χάρτου οἱ γραφεῖς τῆς ἀνατολῆς μεταχειρίζονται
παχύ τι μέλαν συντιθέμενον ἐκ κικιδίου καὶ καπνίας ἀνα-
λελυμένης εἰς ἐν τῶν πρὸς ξήρανσιν ἐπιτηδείων ἐλαίων
διὰ τούτων τῶν ἀτελῶν καὶ βραδέων μέσων παλαίουσιν οἱ
Ὀσμανλίδες κατὰ τῆς τυπογραφίας· ἀλλὰ ἡ τυπογραφία
προχωρεῖ καθ' ἐκάστην, οἱ δὲ βιβλιογράφοι θέλουν ἀναγ-
κασθῇ ποτε τὰ τὴν παραδεχθῶσιν ὡς μόνον μέσον παρα-
γωγῆς βιβλίων, ὡς ἀποδέχονται ἤδη τὴν παρέμβασιν τῶν
Εὐρωπαίων πρὸς διάλυσιν ὅλων τῶν ἐσωτερικῶν διαφο-
ρῶν των.

Ἡ διάδοσις τῆς τυπογραφίας δὲν περιορίζεται μέχρι
τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, χάρις εἰς τὰς ἐν τῇ Ἰνδία κα-
τακτήσεις τῶν Ἀγγλων, εἰσεχώρησεν αὕτη εἰς ὅλα τὰ μέρη
τῆς μεγάλης ταύτης ἡπείρου. Κατὰ τὸ 1778 ἡ τύπωσις
Βεγγαλικῆς τιнос γραμματικῆς ἐγκαινιάζει τὰ πιεστήρια
τῆς πόλεως Ὀγλύας [Hoogly]· σήμερον δὲ ὅχι μόνον
αἱ πρωτεύουσαι τῶν τριῶν προεδριῶν, ἀλλὰ καὶ πολλαὶ
ἄλλαι δευτερεύουσαι πόλεις ἔχουν τυπογραφίας καὶ δη-
μοσιεύουν βιβλία καὶ ἐφημερίδας, Ἀγγλιστὶ καὶ εἰς ὅλα
τὰ ἰδιώματα τῆς Ἰνδικῆς διαλέκτου. Διὰ τῆς Ἀγγλικῆς
ἐπιρροῆς καὶ ἰδίως τῶν βιβλικῶν ἑταιρειῶν ἡ τυπογραφι-
κὴ τέχνη εἰσεχώρησεν εἰς τὰ κράτη τοῦ Σιάμ τῶν Βιρμά-
νων, εἰς τὴν νῆσον Κεϋλαν εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Σαμβικιανῶν
νήσων [1], εἰς τὸ Οὐρουμίαχον ἐν Περσίᾳ, καὶ εἰς τὴν ἐν

(1) Ὃταν ὁ σεβάσμιος Ἑλλῆς, ἀρχηγὸς τῶν ἐν Πολυνησία ἀποστό-
λων, εἰσήγαγε κατὰ τὸ 1817 τὴν τυπογραφικὴν τέχνην εἰς Εἴμεον
πρωτεύουσαν τῆς τε νήσου καὶ τῆς νησιωτικῆς ὁμάδος τοῦ Ταϊτίου, ὁ
Β. Πύμαρος Βασιλεὺς τῶν νήσων τούτων ἠθέλησε νὰ ἐγκαινιάσῃ τὰς
τυπογραφικὰς ἐργασίας τυπόνων αὐτὸς τὰ πρῶτα φύλλα ἀλφαβηταρίου
ἐγχωρίου, τὸ ὁποῖον ἔδειξε μὲ πολλὴν χαρὰν εἰς τε τοῖς πρὸνχοντας καὶ
τὸν λαόν, οὔτινες τὰ ἐθαύμασαν.

Συρία Βηρυτόν. Ἡ Ἑλλάς, ἡ Ἀρμενία, ἡ νέα Γάλλη, ἡ Βανδιεμενική [la terre de Ven-Diémen], τὸ Σιγκαπούρ ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Μάλακας, ἡ Ἰάβα, ἡ Μαδαγάσκάρ καὶ ὅλαι αἱ Εὐρωπαϊκαὶ ἀποικίαι ἔχουν τυπογραφίας. Εἶναι δύνάμεις αὐξάνουσα κατὰ μικρὸν, καὶ τὴν ὅποιαν καμμία ἀνθρώπινος ἐξουσία δὲν θέλει δυνηθῆναι νὰ ἐμποδίσῃ ἢ νὰ καταστρέψῃ, καὶ ἥτις θέλει ποτὲ κατέξουσι αὐτῆς τοῦ κόσμου ὅλου, " διότι ἡ τυπογραφία " κατὰ τὴν ἑκφρασιν μοναχοῦ τινος τῆς δεκάτης πέμτης ἑκατονταετηρίδος, Γερμοῦ τῆς τέχνης ταύτης ζηλωτοῦ " εἶναι τὸ ἀληθὲς τοῦ ἀγίου „ πνεύματος ὄργανον, δι' αὐτῆς ὡς διὰ τοῦ δωρήματος τῶν „ γλωσσῶν, ὅλα τὰ ἔθνη θέλουν οἰκειωθεῖ πρὸς ἄλληλα, „ καὶ ἡ ἀλήθεια θέλει εἰσχωρήσει εἰς αὐτά. " Καμμία πρόρρησις δὲν ἀνεφάνη ἀληθεστέρα παρὰ ταύτην. Αἱ Κυβερνήσεις, ὅσον ἐχθραὶ καὶ ἂν ᾧσι τῶν φώτων, καὶ οἱ λαοί, ὅσον πυκνὸν καὶ ἂν ᾧ τὸ ἐπισκιάζον τὴν διάνοιαν αὐτῶν σκότος, αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην τῆς τυπογραφίας. Οἱ Ἰνδοὶ Τσεροκέσσοι τῆς Ἀρκτώας Ἀμερικῆς καὶ οἱ κατάδικοι τοῦ Βοτανυίμπεη τὴν παρεδέχθησαν ὡς σοιχεῖον τοῦ πολιτισμοῦ των, ἡ δὲ Κίνα, ἡ τόσον σεμνυνομένη ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς ἀπομονώσει καὶ προσπαθοῦσα νὰ ἀποφύγῃ τὴν μετὰ παντὸς ἄλλου σχέσιν καὶ ἐπιμιξίαν, ἠναγκάσθη νὰ ἐπινοήσῃ τὴν τυπογραφίαν διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ἑαυτήν, χωρὶς νὰ στοχασθῇ ὅτι ἡ τέχνη αὕτη εἶναι προωρισμένη νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς ξένους ὅ,τι αὕτη ἐπεθύμει νὰ μένῃ μυστικόν. Ὡς δοκιμάσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀνευρώμεν καὶ δείξωμεν τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἔγεινεν ἐν Κίνᾳ χρῆσις τῆς ἐφευρέσεως ταύτης, καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν καθίστανται αὐτόθι οἱ καρποὶ τῆς τυπογραφίας ἄφθονοι καὶ εὖωνοι.

Οἱ Κινέζοι, οἵτινες ἐπρόλαβον ὅλα τὰ ἔθνη τῆς Δύσεως ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν ὅλων σχεδὸν τῶν τεχνῶν, εἶχαν τυπογραφίας ἀπὸ τῆς τρίτης καθ' ἡμᾶς ἑκατονταετηρίδος· μολονότι δὲ μικρὰς ἔκαμον μεταβολὰς καὶ βελτιώσεις ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως καὶ ἐφεξῆς, τὰ ἀποτελέσματα εἶναι πολὺ ἀνώτερα τῶν παρ' ἡμῖν. Τιμῶντες ἀνέκαθεν καθ' ὑπερβο-

λὴν τὰ γράμματα, ὥφειλον κατὰ φυσικὸν λόγον νὰ ἀσχο-
ληθῶσιν εἰς τὴν εὔρεσιν τῶν μέσων δι' ὧν ἡδύναντο τὰ βι-
βλία νὰ κατασταθῶσι προσιτὰ εἰς ὅσον ἦτο δυνατόν περισ-
σοτέρους ἀναγνώστας· εἰς τοῦτο ἀπέβλεψαν ἐξ ἀρχῆς
καὶ τὸ κατώρθωσαν. Διὰ τῆς εὐτελοῦς τιμῆς τῶν ἐργατι-
κῶν ἡμερομισθίων καὶ τῆς ἀπλότητος τῶν μηχανῶν τῶν
κατώρθωσαν νὰ παραγάγῃσι βιβλία καλὰ καὶ εὖωνα. Ἄν-
τι τοῦ ἀπείρου καὶ βαρυτίμου ὑλικοῦ τὸ ὁποῖον πληροῖ
τὰ εὐρύχωρα τῶν τυπογραφιῶν ἡμῶν καταστήματα, οἱ Κι-
νέζοι ἔχουν μικρὸν ἀριθμὸν ἐργαλείων εὐτελεστάτων. Δύο
ψῆκτραι [brosses] χρησιμεύουν παρ' αὐτοῖς ὡς πιεστή-
ριον, καὶ ὀλίγα τμήματα ξύλου συντελοῦσιν εἰς τὴν κίνη-
σιν τῶν στοιχειοθετικῶν ἐργαστηρίων των.

Τὸ εὐρωπαϊκὸν ἀλφάβητον συνίσταται εἰς ὀλίγα τινὰ
γράμματα, τὰ ὁποῖα πολυτρόπως συνδυαζόμενα χρησιμεύ-
ουν εἰς πολλὰς γλώσσας πρὸς ἑκφρασιν τῆς διανοίας. Πα-
ρὰ Κινέζοις ἐξ ἐναντίας ἐκάστη λέξις ἐκφράζεται δι' ἰδιαι-
τέρου τινὸς γράμματος· τὰ εἰκοσιτέσσαρα τοῦ ἰδικοῦ μας
ἀλφαβήτου γράμματα, κεῖνται διατεθειμένα εἰς ἰδιαιτέρους
οἰκίσκους εὐπροσίτους εἰς τὴν χεῖρα τοῦ στοιχειοθέτου, ὅς-
τις λαμβάνει ἐκεῖθεν ὅσα ἀπαιτοῦνται πρὸς σχηματισμὸν
τῶν λέξεων καὶ τῶν φράσεων τοῦ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐ-
τοῦ χειρογράφου. Ἄν οἱ Κινέζοι οἵτινες ἔχουν τριάκοντα
καὶ ἑπτὰ χιλιάδας διαφόρων στοιχείων ἐπιδεκτικῶν μετα-
βολῶν τινων, μεταχειρίζοντο τὰ αὐτὰ τῆς στοιχειοθεσίας
μέσα, ὁ στοιχειοθέτης διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἔρ-
γον του ἔπρεπε νὰ ἦναι ἑκατόγχιρ Βριάρεως. Ἀντὶ λοι-
πὸν κινητῶν χαρακτήρων οἱ Κινέζοι μεταχειρίζονται πρὸς
τύπωσιν φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν βιβλίων ξυλί-
νους πίνακας ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ἐγκεχαραγμένα
τὰ ἀποτελοῦντα μίαν σελίδα σημεῖα. Τὸ ξύλον ἐξ οὗ
οἱ Κινέζοι κατασκευάζουσι τοὺς πίνακας τούτους εἶναι ἐξ
ἀπλῆς τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ὀνομάζουσι λιμόν. Ὁ πί-
ναξ ἔχων τόσον πάχος ὅσον εἶναι ἀναγκαῖον πρὸς στερεό-
τητα, ἔχει μέγεθος δύο σελίδων καὶ εἶναι ἐπιμελῶς ἐξε-

σμένος, τριβόμενος δὲ ἔπειτα μὲ ζύμην τινὰ ὀρίξης ἐψημένης, καθίσταται λεῖος καὶ ἐπιτήδειος νὰ δεχθῇ τὸν τύπον τῶν χαρακτῆρων. Αἱ πρὸς τύπωσιν σελίδες γραφόμεναι ὑπὸ γραφέως δεξιοῦ ἐπὶ χάρτου λεπτοῦ, ἐφαρμόζονται ἐπὶ τοῦ πίνακος ὑγρὸν εἰσέτι ἔχοντος τῆς ὀρίξης τὸ ἐπίχρισμα· τοῦτο ἀπορροφᾷ τὸ μέλαν δι' οὗ ἐγράφησαν οἱ χαρακτῆρες· χωρὶς νὰ μεταβάλῃ τὸ σχῆμά των, ὃ δὲ χαρακτῆς περικόπτει τὰ ἄβαφα μείναντα μέρη τοῦ πίνακος εἰς τρόπον ὥστε νὰ μείνωσιν ἐξέχοντα μόνα τὰ γράμματα. Τὰ λάθη διορθοῦνται ἐμπηγομένων τεμαχίων ξύλου ἐν τῷ πίνακι, πλὴν ἡ χάραξις εἶναι τόσο ἐύκολος καὶ ὁ ἐργατικὸς μισθὸς τόσο ἐυτελής, ὥστε πολλάκις ἀναξέουσι τὸν ἐσφαλμένον πίνακα, καὶ τὸν ἀναχαράσσουσιν. Ὅταν τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων χάσῃ τὴν εὐκρίνειαν καὶ καθαρότητά του, ὁ γλύπτης ἐπισκευάζει τὸν πίνακα, μετὰ δὲ ταύτην τὴν ἐπιδιόρθωσιν χρησιμεύει πρὸς τύπωσιν ὅχι ὀλίγων ἀντιτύπων. Ὅταν πρόκειται νὰ τυπωθῶσι συγγράμματα τῶν ὁποίων δὲν εἶναι χρήσιμα πολλὰ ἀντίτυπα, ἀντὶ ξυλίων μεταχειρίζονται πίνακας ἐκ μίγματος τινος κηροῦ καὶ ῥιτίνης ἐφ' ὧν χαράσσονται εὐχερέστερα οἱ χαρακτῆρες· τοιοῦτοτρόπως τυπόμεται εἰς Καντὸν ἐφημερὶς καθημέραν ἐκδιδομένη. Αἰὰ νὰ δώσωμεν δὲ ἰδέαν τινὰ τῆς εὐτελοῦς τιμῆς τῆς γλυπτικῆς ἐν Κίνα σημειοῦμεν περίεργά τινα συμβάντα. Ὅταν κατὰ τὸ 1816 εἰ ἀπόστολοι τῆς βιβλικῆς ἐταιρείας ἠθέλησαν νὰ τυπώσωσιν εἰς Καντὸν τὸ εὐαγγέλιον Κινιστὶ, οἱ χαράκται διὰ νὰ χαράξωσιν ἐπὶ πινάκων τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου ἀναγκαῖα δεκάκις χίλια σημεῖα ἐζήτησαν ὡς μισθὸν δέκα λίρας στερλίνας, ὃ ἐστὶ διακοσίας ἐβδομήκοντα δραχμᾶς. Ἀργότερα ἔτι ὁ Στανισλᾶς Ἰουλιανὸς, σοφὸς περὶ τὰ Κινικὰ καὶ διδάσκαλος τῆς κινικῆς διαλέκτου εἰς τὴν Βασιλικὴν Βιβλιοθήκην τῆς Γαλλίας, εἶχε προτείνει εἰς ἐμπείρους τῶν Παρισίων γλύπτας νὰ χαράξωσιν ἐπὶ ξύλου ἐννενήκοντα χιλιάδας διαφόρων χαρακτῆρων κινικῶν, ἀναγκαίων πρὸς τύπωσιν τοῦ συγγράμματος, ἀλλ' ὅταν ἤκουσε τὴν τιμὴν τοῦ ἔργου

παρὰ τῶν γλυπτῶν, αἰτούντων τριακοσίας χιλιάδας δραχμῶν, παρήγγειλε τὸ ἔργον εἰς Κίνα, ἥ δὲ τιμὴ τῶν χαρ-
κτῆρων μέχρι Παρισίων ἀνέβη μόλις εἰς δραχμὰς τριςχι-
λίας καὶ ἑξακοσίας.

Ἄς ἴδωμεν τώρα πῶς τυπόνουσιν ἐν Κίνα. Ὁ ἐργάτης ὁ
ἐκτελῶν παρ' ἡμῖν τὴν πίεσιν κρατεῖ δύο ψήκτρας, καὶ διὰ
μὲν τῆς μιᾶς μελανώνει τὸν πῖνακα, διὰ δὲ τῆς ἄλλης θλί-
βει τὸν ἐπιτεθειμένον ἐπὶ τοῦ πινάκος ὑγρὸν χάρτην ἐπι-
σύρων αὐτὴν ἐλαφρῶς. Οἱ ἐργάται ἐκτελῶσι τὴν ἐργασίαν
ταύτην μὲ τόσῃν ἐπιδεξιότητι, ὥστε εἰς καὶ μόνος δύναται
νὰ τυπώσῃ μέχρι δεκακισχιλίων ἀντιτύπων καθ' ἡμέραν.
Τοῦ χάρτου δὲν τυποῦται εἰμὴ μόνον τὸ ἐν μέρος διὰ τὸ
διαφανὲς αὐτοῦ. Ὅταν θέλουν νὰ συνάψωσιν εἰς ἓν τὰ τυ-
πωμένα φύλλα καὶ σχηματίσωσι βιβλίον, ἐπειδὴ ἕκαστον
φύλλον συνίσταται ἐκ δύο σελίδων διπλύνεται εἰς τρόπον
ὥστε τὰ ἀτύπωτα μέρη νὰ συναφθῶσιν ἔσωθεν, ἡ δὲ πτυ-
χὴ τοῦ φύλλου νὰ σχηματίσῃ τὸ περιθώριον τοῦ βιβλίου,
τὰ ἀντίθετα ἄκρα αποτελοῦσι τὸν ῥάχιν τοῦ βιβλίου χρη-
σιμεύοντα πρὸς συρράφην, εἰς τρόπον ὥστε, ὅσοι δὲν γνω-
ρίζουσι τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ δεσίσματος, δύνανται νὰ ἐκλά-
βωσι βιβλίον ἀρχαῖον καὶ τετριμμένον ὡς παντελῶς ἀμε-
ταχείριστον.

Δὲν ὑπάρχει ἐν Εὐρώπῃ, λέγει ὁ Κύριος Ἀβελ Ῥε-
μυζάτος, ἔθνος ἔχον βιβλία τόσον εὐωνα καὶ εὐχρηστα ὡς
οἱ Κινέζοι. Κανὲν τέλος δὲν ἐπικεῖται ἐπὶ τῆς φιλολογίας,
καὶ δύναται τις νὰ ἀγοράσῃ σύγγραμμα τρίτομον ἢ τετρά-
τομον, ἔχον μέγεθος ὀκταπτύχου, μὲ τριῶν περίπου δραχ-
μῶν τίμημα. Τὰ τέσσαρα βιβλία τοῦ Κονφुकίου μετὰ τῶν
σχολείων αὐτῶν ἐπωλοῦντο εἰς Καντόν, κατὰ τὸν χειρό-
γραφον κατάλογον ἐνὸς τῶν αὐτόθι βιβλιοπωλῶν, τέσσα-
ρας δραχμὰς. Τὰ λεξικά, αἱ ἐγκυκλοπαιδεῖαι, αἱ στατιστι-
καὶ περιγραφαὶ, αἱ περὶ τεχνῶν πραγματεῖαι, οἱ κώδικες
τῶν νόμων καὶ τὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα, ἐν ἐνὶ λόγῳ
ὅλα τὰ βιβλία ὅσα συντελοῦσιν νὰ καταστήσωσι κοινοτέ-
ραν τὴν παιδείαν εἶναι διαδεδομένα ἐν Κίνα εἰς τὸν ὑπέρ-

τατον βαθμόν, ἡ δὲ Κυβέρνησις βοηθεῖ τὸ ἐφ' ἑαυτῇ τὰς τοιαύτας ἐκδόσεις. Κατὰ τὸ 1773 ὁ Αὐτοκράτωρ Κίαν-Δόγγ διέταξε νὰ τυπωθῇ γενικὴ τις βιβλιοθήκη συγκειμένη ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων συγγραμμάτων, καὶ ἦτις κατὰ τὸ βασιλικὸν διάταγμα ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσῃ ἑκατὸν ἐξήκοντα χιλιάδας τόμων. Ἡ ἄπειρος αὕτη συλλογὴ θέλει σχηματίσει τέσσαρας βιβλιοθήκας ὀνομασθησομένας οἱ Τέσσαρες Θεσαυροί· ἡ τύπωσις τῆς γιγαντιαίας ταύτης συλλογῆς δὲν ἦτο τελειωμένη κατὰ τὸ 1837, ἐξήκοντα δηλαδὴ ἔτη μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ διατάγματος. Τὰ μέχρι τοῦ 1818 ἐκτετυπωμένα συγγράμματα ἀνέβαινον εἰς ἑβδομήκοντα ὀκτὼ χιλιάδας καὶ ἑκατὸν εἰκοσιπέντε τόμους· τοῦτο εἶναι ἀναμφιβόλως ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλῆτερα βιβλιογραφικὰ θαύματα. Καμμία τῶν Εὐρωπαϊκῶν βιβλιοθηκῶν οὐδ' ἡ τῶν Βενεδικτίνων οὐδ' ἡ τῶν Βολλανδιστῶν, δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ μὲ τὴν συλλογὴν τῶν Τεσσαυρῶν Θεσαυρῶν, τῶν ὁποίων καταχωρίζομεν ἐν ταῦθα τὸν κατάλογον καὶ τοὶ ἀτελεῖ, ὡς περιέργον διὰ τοὺς ἐμφαινομένους ἐν αὐτῷ ἀριθμοὺς καὶ διὰ τὴν ὁποίαν διδὲι ἰδέαν περὶ τῆς Κινικῆς φιλολογίας.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ.

Συγγράμματα κλασικὰ ἢ ἱερά.

ἀριθμὸς τῶν τόμων.

Βίβλος τῶν ἐναλλαγῶν [Ἰ-Κίγγ]	1750
Βίβλος τῶν χρονικῶν [Χου-Κίγγ]	661
Βίβλος ψαλμῶν [Χι-Κίγγ]	951
Βίβλος ἡθῶν καὶ ἐθίμων [Λι-Κίγγ]	2168
Χρονογράφος τοῦ Βασιλείου τοῦ Δου	1818
Βίβλος νιίκῆς εὐσεβείας [Ἰαο-Κίγγ]	17
Συγγράμματα χρήσιμα εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Κίγγ.	717

Τὰ τέσσαρα κλασικὰ βιβλία.

Ἡ Μεγάλῃ Διδασκαλία
 Ὁ ἀμετάβλητος στρατὸς
 Οἱ διάλογοι τοῦ Κονφυκίου
 Ὁ φιλόσοφος Μέγγ-τσεῦ

732

Πραγματεῖαι περὶ μουσικῆς	482
Στοιχειώδη βιβλία	913

Ἱστορικὰ βιβλία.

Συλλογὴ τῶν ἱστοριῶν ὅλων τῶν βασιλειῶν	3631
Χρονικὰ κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν	2066
Γενικαὶ ἱστορίαι	1205
Εἰδικαὶ ἱστορίαι	1485
Συλλογὴ τῶν αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων	1474
Βιογραφίαι	949
Μνημεῖα ἱστορικά	18
Περιγραφαὶ χωρῶν τινων	389
Χρονολογία	29
Γεωγραφία, περιηγήσεις καὶ περιγραφαὶ ξέ- νων τόπων	4788
Διοικήσεις καὶ Κυβέρνησεις	392
Θεσμοὶ πολιτικοί, νόμοι καὶ διατάγματα	3785
Βιβλιογραφία καὶ ἐπιγραφαί	700
Ἐπικρίσεις εἰδικῶν ἱστοριῶν	33

Θρησκεία, φιλοσοφία, φιλολογία, ἐπιστήμαι.

Φιλοσοφία τῆς σχολῆς τοῦ Κονφυκίου	1694
Ἐπιστήμη στρατιωτικὴ	153
Νομολογία	94
Γεωργικὴ	195
Ἱατρικὴ	1813
Ἀστρονομία καὶ ἀριθμητικὴ	643
Φυσικὴ, φυσιογνωμία καὶ ἀστρολογία	432
Ζωγραφικὴ, Μουσικὴ τυπογραφία καὶ χορός	1658
Φυσικὴ ἱστορία, Διαιτητικὴ	363
Σύμμικτα	9200
Κατωτέρας τάξεως συγγράμματα οἷον μῦθοι καὶ ἱστορίαι τεράστιοι	1358
Συγγράμματα τῆς αἵρέσεως τῶν Βουδιστιτῶν	32
Συγγράμματα τῆς αἵρέσεως τοῦ Ταοσσέ	442
Ποιήματα διαφόρων εἰδῶν καὶ συγγράμματα φιλολογικά	28998

Foreign and Quarterly Review.